

Bland Strandade Moln

Om en plats

Ivar Michélsen

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för naturresurser
och jordbruksvetenskap

Examensarbete • 30 hp

Landskapsarkitektprogrammet, Ultuna
Institutionen för stad och land

Uppsala 2020

Sveriges lantbruksuniversitet, fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land, avdelningen för landskapsarkitektur, Uppsala
Examensarbete för yrkesexamen vid landskapsarkitekturprogrammet, Ultuna
Kurs: EX0860, Självständigt arbete i landskapsarkitektur, A2E - landskapsarkitekturprogrammet – Uppsala, 30 hp
Kursansvarig institution: institutionen för stad och land
Nivå: Avancerad A2E
© 2020 Ivar Michélsen, e-post: ivarmichelsen@gmail.com
Titel på svenska: Bland Strandade Moln – *Om en plats*
Titel på engelska: Among Stranded Clouds – *About a Place*
Handledare: Malin Eriksson, SLU, institutionen för stad och land
Examinator: Sofia Sandqvist, SLU, institutionen för stad och land
Biträdande examinator: Anna Lundvall, SLU, institutionen för stad och land
Omslagsbild: Bland strandade moln, en utblick över Östersjön.
Upphovsrätt: Samtliga bilder/foton/illustrationer/kartor i examensarbetet publiceras med tillstånd från upphovsrättsinnehavaren. Där inget annat anges är de författarens egna.
Originalformat: A4, skuren efter skärmärken, häftad.
Nyckelord: *Christophe Girot, Four Trace Concepts in Landscape Architecture, plats, landskapsarkitektur, fenomenologi, upplevelse, analys genom syntes, Gotland.*
Elektronisk publicering: <https://stud.epsilon.slu.se>

Bland Strandade Moln

Om en plats

Ivar Michélsen

Examensarbete • 30 hp
Landskapsarkitektprogrammet, Ultuna
Institutionen för Stad och land
Uppsala 2020

Jag vill rikta ett stort tack till *Malin Eriksson* för din handledning.
Din vägledning har varit avgörande för det här arbetet. Tack!

Bengt Isling för att du gjort det här arbetet möjligt
och för värdefulla samtal.

Annika Kjellgren för logi och ditt stöd.

Adrian Reppen, vän och granne
också i isolation med sitt examensarbete under Covid-19.
Utan våra dagliga samtal hade det känts hopplöst.
När vi är klara firar vi med piggvar och Sancerre,
i närmaste berså.

Sammandrag

Arbetet syftar till att återgå till platsen, genom att intuitivt undersöka upplevelsen av en plats på södra Gotland, *Vändburg*, för att kunna presentera, i det här fallet två, gestaltningsidéer för platsspecifik landskapsarkitektur. För att göra det har den schweiziska landskapsarkitekten Christophe Girots metod *Four Trace Concepts in Landscape Architecture* (1999) använts för att undersöka platsen Vändburg.

Resultatet presenterar en subjektiv undersökning av Vändburg baserat på att vara i direkt kontakt med platsen. Resultatet är uppdelat i fyra kapitel efter Girots fyra steg: *Landing* (Att Landa), *Grounding* (Att Jorda), *Finding* (Att Hitta) och slutligen *Founding* (Att Grunda). Det första steget, *Att Landa*, presenterar en undersökning av den initiala upplevelsen, mina första sinnesintryck och hur jag anländer till platsen. Det andra steget, *Att Jorda*, undersöker och presenterar platsens olika element och beståndsdelar genom hur de upplevs. *Att Hitta*, det tredje steget, syftar till att identifiera och sedan presentera vad som är platsens specifika identitet. Slutligen under det sista av de fyra spårkoncepten, *Att Grunda*, formuleras två gestaltningsidéer för platsspecifik landskapsarkitektur baserat på den

upplevda platsen och de föregående stegen. Frågan det här arbetet ställer är: "Hur kan Christophe Girots (1999) *Four Trace Concepts in Landscape Architecture* användas som metod för att undersöka Vändburg som plats och ligga till grund för gestaltning av landskapsarkitektoniska tillägg?". Det finns inget som tyder på att alla parametrar undersökts eller ens blivit kända för att kunna säga att frågeställningen är besvarad. Utan resultatet i det här arbetet presenterar ett möjligt svar på hur Girots metod kan användas för att skapa platsspecifik landskapsarkitektur.

Det här arbetet adresserar också ett problem, att med modernitetens verktyg har avståndet mellan landskapsarkitekten och platsen ökat. Med verktyg som internet är vi inte längre beroende av att fysiskt besöka de platser vi omformar. Ett antagande görs, att detta innebär en förlorad förståelse för plats. Det här arbetet försöker återgå till platsen genom att inspireras av en fenomenologisk syn på plats. Inom fenomenologin poängteras just vikten av kroppslig levd erfarenhet för förståelsen av en plats. Arbetet avslutas med att diskutera Christophe Girots metod, vikten av att uppleva en plats och resultatet i förhållande till tendenser inom samtida landskapsarkitektur.

Among stranded Clouds

About a Place

Summary in English

The aim for this thesis is to return to the place by examine how lived experience of a place, in this case Vändburg on the southern part of Gotland, Sweden, can work as a basis for design of site-specific landscape architecture and to present a design solution. This thesis originates from the project description for *Idéprojekt: Gotlands Pärmland* through landscape architect Bengt Isling (2020), a conceptual project with the aim to create site-specific landscape architecture to make the experience of the landscape accessible. This thesis also addresses a suggested problem, with the tools of modernity the distance between the place and the landscape architect has grown. As an example, with the use of Internet, we are no longer dependent to be in physical contact with the place to understand it. As a result there is a shortage of how we understand lived experience.

This is a creative thesis with the aim to solve the design question in *Idéprojekt: Gotlands Pärmland* (Isling 2020), as in most creative projects the method *Analysis through synthesis* has been adapted in this thesis (Lawson 2006). A method where the question and answer is allowed to develop during the project as the understanding of the problem is growing. It depends on that the design problem rarely is obvious; it's something that needs to be found (Lawson 2006, s. 56). In this case, the understanding of what is site-specific for Vändburg by survey the perceived experience of the place was identified as the problem to solve. To be able to in a satisfying way give an answer to the brief in *Idéprojekt: Gotlands Pärmland* (Isling 2020).

To address this problem this thesis turns to a phenomenological view on place. Which means that place, in this thesis, is viewed as a totality of its attributes. The only way to understand this totality is by bodily experience of the place. The thesis presents a theoretical background about place as lived phenomena based on Christian Norberg-Shulz (1980) *Genius Loci: Towards a Phenomenology of Architecture* and Anne Whiston Spirn (1998) *The*

Language of Landscape. Ignasi de Solá-Morales (1992) through *Place: Permanence or Production* presents a critical point of view of place as lived phenomena. To examine the experience of the place a method called *Spårkoncept* has been used. The method is based on *Four Trace Concepts in Landscape Architecture* by the Swiss landscape architect Christophe Girot (1999). By asking the question “*How can outsider designers acquire the understanding of a place that will enable them to act wisely and knowledgeably?*”(Girot 1999 s. 60). Girot have constructed a highly intuitive method that’s based on four, after each other, following trace concepts *Landing*, *Grounding*, *Finding* and *Founding*. Each concept addresses a different attitude and action towards the place that, according to Girot, nurtures the design process and enables the designer to act wisely and with knowledge in relation to the place (Girot 1999, s. 60). This thesis therefore poses the question: *How can Four Trace Concepts in Landscape Architecture by Christophe Girot (1999) be applied as a method to examine Vändburg as a place and be the basis for the design yet to come?* And these four steps give the answer:

Landing

The aim with the first step of the method is to examine the initial impression of a place. This first meeting with a new place is of such importance that every detail and impression matter, regardless how insignificant it may seem (Girot 1999, s. 61).

Grounding

The second step is more about understanding the place. Through repeated site-visits, the elements that build up the lived experience of the place are examined (Girot 1999, s. 62-63).

Finding

The third step is about finding the specific quality or qualities that are essential for this particular place and its identity (Girot 1999, s. 63-64).

Founding

The final step is about synthesizing the former three phases in to a new design for the place. Its important, according to Girot, that the design always sees to what already exists on the place. Founding sets the future for the given place (Girot 1999, s. 64-65).

The survey of Våndburg is conducted by ten site-visits during six days from 28 of Mars to fifth of February 2020. The survey is also delimited to material that only can be obtained and perceived by bodily experience the place. Information, no matter how important, from external sources is viewed as invalid. As a result, this thesis presents the subjective experience of Våndburg by following the four conceding trace concepts. In summary, the identity of the place is defined by its closeness to the sea, the austere rocky landscape with the *Raukar*, a natural and sculptural limestone formation, brings a strong sense of mystery to the place. As the title of this thesis narrates, *Among stranded Clouds*, the limestone formation in a poetical way reminds of frozen clouds stranded on the shore. These limestone sculptures also arouse playfulness and a desire to get involved with the site.

Eventually, after examine the place and its perceived identity been formulated two design ideas for site-specific landscape architecture is presented in this thesis. The first one *På Skrå*, On the Skew, is a stair-solution down a slope. It originates from the flotsam found on the shore, wooden steps to resemble, maybe

a shipwreck, rinsed out of the gravelly slope. The second design idea presented is called *Stenstaplar*, piled stones, it originates from a phenomenon I called *stenpyramider*, small stones piled in to towers on the shore, which were found on the site. Together with big boulders, found at a local marble quarry marked as scrap during *Grounding*. These boulders, which are as big as a small car, are organised in towers of one to four rocks in a geometrical pattern next to the gravel pit on the site. These new man-made stone sculptures dose not desire to imitate the *Raukar*. It's meant to be an addition of a new mystical element on the site, based on the tension between the industrial feeling from the gravel pit and the sculptural austere landscape. To conclude, this thesis tries to answer the question about how Christophe Girot (1999) *Four Trace Concepts in Landscape Architecture* can be used to survey Våndburg as a perceived place in the purpose to design site-specific architecture. The result gives one subjective answer to that question. However, there is nothing that says that all variables of relevance have been examined or even known to say that the question is solved.

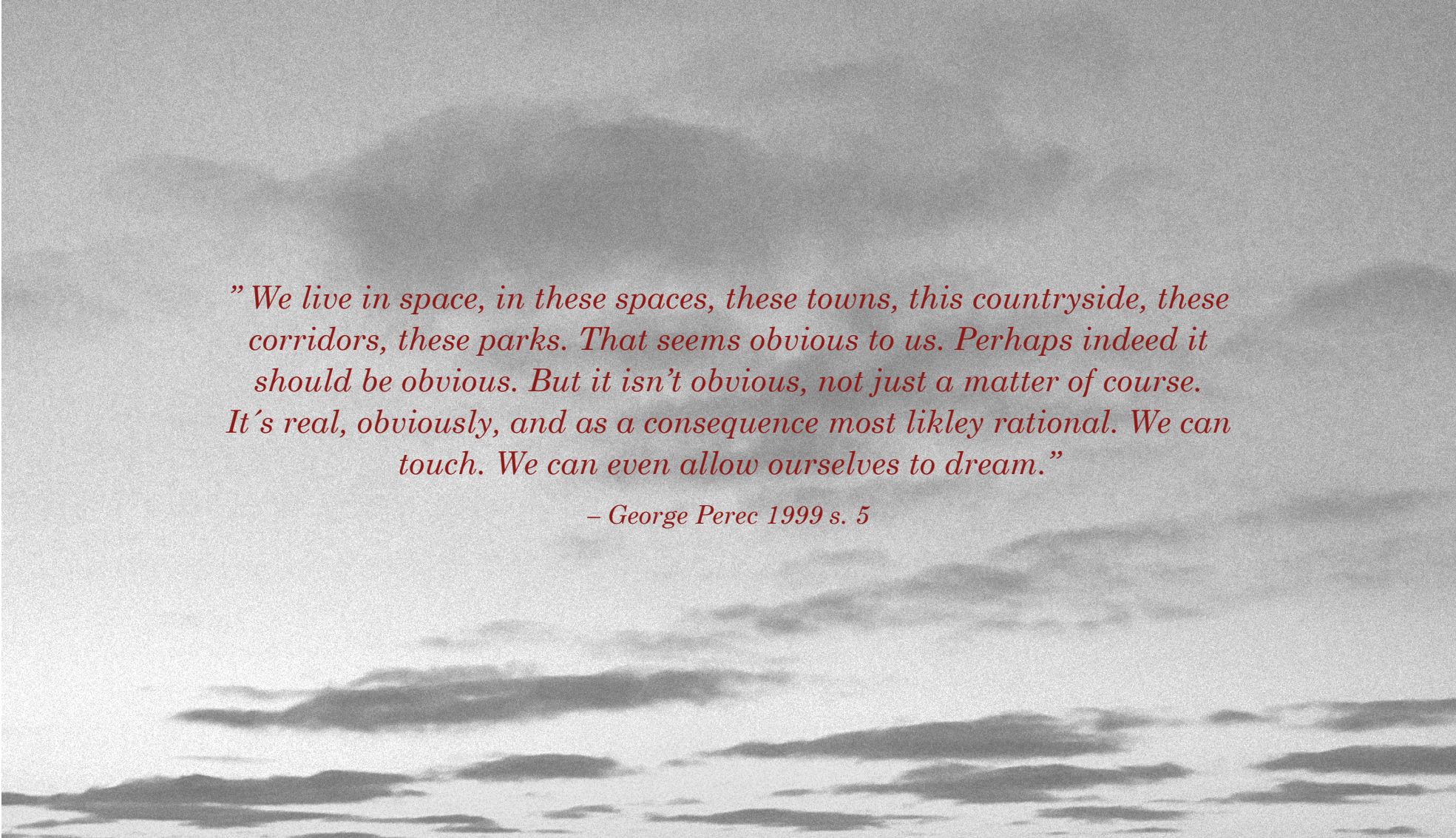
The result and method are then discussed in relation to contemporary landscape architecture. Is a method like *Spårkoncept* and to view place as a perceived phenomena a suitable approach to reduce the distance between the place and the landscape architect. Obviously, the whole idea with this approach forces the architect to get involved with the place in a physical way. But this approach is based on subjective perceived values and it's very time-consuming, which in our society can be hard to argue for in relation to a quantitative method and economical incentives. Nevertheless, the product of landscape architecture is something we perceive by experiencing it. Therefore, this thesis argues for the importance and the value of lived experience to design sustainable contemporary landscape architecture. This is more of an attitude towards place where we value the physical contact then to in a phenomenological way see place as a totality of its phenomena. The discussion suggests that it would be interesting to use this method together with external sources in a more practical situation.

This project is based in a Swedish context

Innehållsförteckning

Inledning	11
Syfte	14
Frågeställning	14
Bakgrund	15
Val av ämne, projekt och plats	15
Teoretisk Bakgrund	18
Plats, som upplevt fenomen	19
Kritik mot plats som upplevt fenomen	21
Metod: Analys genom syntes och avgränsningar	23
Analys genom syntes	23
Avgränsning: Upplevd plats	25
Avgränsning: Tid för platsbesök	25
Avgränsning: Arbetets slut	25
Kunskapsinhämtning	26
Metod: Spårkoncept	27
Bakgrund: Spårkoncept	27
Utförande: Spårkoncept	31
Utförande i tid	31
Vägledande frågor och attityd	31
Avvikelser från <i>Four trace concepts in landscape architecture (1999)</i>	32
Dokumentation och hantering av information	33
Presentation: Spårkoncept	33
Presentation av upplevelse	33
Att tolka anteckningar och skisser, att litterärt gestalta platsens upplevelse	34
Gestaltningssidéer	35
Bilder	35
Illustrationer	35

Att Landa	36
Prolog	37
Fredagen den 28 februari 2020	41
Att Jorda	52
Prolog	53
Upplevelsen av platsens storlek och gränser	55
Upplevelsen av väder och vind	57
Upplevelsen av spår från aktivitet	59
Upplevelsen av platsens form och delar	63
Stenarna	77
Platsens invånare	79
Växternas gestalt	79
Nedslag i landskapet	81
Att Hitta	90
Prolog	91
Identitet	93
Att Grunda	97
Prolog	98
Val av platser	101
På Skrå	102
Sten Staplar	108
Resultatdiskussion	114
Utförande	116
I förhållande till platsen	117
Avgränsningar i tid	118
Upplevelsen som enda information	118
Analys genom syntes: diskussion	120
Dikussion	122
Kunskap	124
Klimatet och hållbarhet	124
Framtiden	127
Källförteckning	128

” We live in space, in these spaces, these towns, this countryside, these corridors, these parks. That seems obvious to us. Perhaps indeed it should be obvious. But it isn’t obvious, not just a matter of course. It’s real, obviously, and as a consequence most likely rational. We can touch. We can even allow ourselves to dream.”

– George Perec 1999 s. 5

Inledning

*Space, Place, Environment, Landscape, Nature
Plats, Miljö, Rum, Landskap, Natur*

För ämnesområdet landskapsarkitektur, som namnet också indikerar, är ovanstående begrepp essentiella och ständigt återkommande, i vissa fall beskriver de samma sak, i andra fall beskriver de en avgörande skillnad. Utan att föra en semantisk diskussion kring de olika begreppens innebörd och distinktion nöjer jag mig med att liksom Georges Perec (1999) i *Species of Spaces and Other Pieces* konstatera, it's real, de finns på riktigt. Vi kan färdas till en plats, vandra genom en miljö, stanna till i ett rum, uppleva ett landskap och röra vid natur. Det är dessa substantiv som ger namn åt det fysiska medel landskapsarkitekten arbetar med. Genom att till exempel formge en plats, vårda en miljö, skapa ett rum, förändra ett landskap eller att tillgängliggöra natur. Oavsett hur vi väljer att benämna det, och vilka signaler det sänder, är förutsättningen att den fysiska platsen är en unik.

Det här är ett arbete om en plats, mer specifikt om upplevelsen av en plats och hur denna upplevelse kan ligga till grund för platsspecifik landskapsarkitektur. Den fysiska platsen som inom det här arbetet undersöks är Vändburg på södra Gotland. Plats och gestaltungsfråga har sitt ursprung ur Nyréns Arkitektkontor genom landskapsarkitekt Bengt Islings projektbeskrivning *Idéprojekt: Gotlands Pärband* (opublicerat material, Bengt Isling 2020). I samarbete med Region Gotland formulerades en projektbeskrivning som syftade till att *förhöja tillgängligheten till landskapet genom platsspecifika landskapsarkitektoniska installationer* (Isling 2020). Projektet är vilande sedan 2019. I enlighet med landskapsarkitektens traditionella yrkesroll som gestaltare av fysisk plats presenteras i det här arbetet två idéförslag till platsspecifik landskapsarkitektur i Vändburg. Dessa bygger på den intuitiva upplevelsen av platsen genom att fysiskt vistas där.

För att undersöka och förstå upplevelsen av plats och hur den kan verka som utgångspunkt i gestaltning vänder det här arbetet sig till fenomenologisk syn på plats. Inom landskapsfenomenologi poängteras just vikten av upplevelse och att förståelse för

landskapet fås genom kroppslig levd erfarenhet av platsen (Wylie 2007, s. 145-167). Den schweiziska landskapsarkitekten Christophe Girots (1999) metod *Four Trace Concepts in Landscape Architecture* har sedan anpassat och applicerats på platsen. Det är en metod som bygger på att genom intuition och upplevelse undersöka platsen för att dra så mycket lärdom som möjligt om dess specifika inneboende potential. De fyra efter varandra följande stegen som utgör metoden bygger på att först upptäcka platsen, att sedan undersöka den, att hitta platsens kärna för att till sist lägga grund för platsens framtid genom den nya gestaltningen. Det görs genom att vistas på och återupprepat besöka platsen.

Att upplevelsen av plats är angreppssättet i det här arbetet beror främst på den ambivalens och personliga tvivel jag känner i förhållande till landskapsarkitektur, något jag tror att de flesta känner efter en fem år lång fördjupning inom ett ämne. Vad är syftet med landskapsarkitektur, för *vems* skull? Ett resonemang som allt som oftast landar där allt började, med *Den Goda platsen*, den absolut första uppgiften under landskapsarkitekturprogrammet på Ultuna. Genom intuition och direkt kontakt med

landskapet ombads vi att förändra och skapa den goda platsen. Det handlade inte om att genom avancerade renderingar och vetenskapligt underbyggda argument presentera en utopisk och säljande vision av en plats. Utan om att ställa den enkla frågan till sig själv, vad är den goda platsen? Genom att förändra landskapet med syfte att förhöja eller förstärka en subjektiv upplevelse fann vi ett *vem*. Jag vill tro att syftet med landskapsarkitektur är att bidra till en meningsfull upplevelse för de som är en del av de platser vi formar.

Som landskapsarkitekt är vi mycket sällan en del av de platser vi tolkar och omformar. När plats som unik företeelse är något som finns på riktigt, något som upplevs, är det av yttersta vikt att landskapsarkitekten utgår från och kan tolka den fysiska verkligheten och upplevelsen. De senaste decennierna har datoriseringen medfört massvis med olika metoder för att samla in kunskap om en plats. Digitala verktyg som *Computer-Aided Design (CAD)*, *Graphic Information Systems (GIS)* och digitala kartverktyg som exempelvis *Google Maps* har inneburit att vi nödvändigtvis inte längre ens behöver besöka platsen. Det är mycket effektivare sett till tid och således är de ekonomiska incitamenten starka. När den

kvantitativa informationen om plats ökar finns också fler punkter på checklistan att bocka av. Med internet försvinner avståndet till plats, vad som en gång var lokalt blir nu globalt. Jag ser en tendens att vikten av att besöka och uppleva platsen blir allt mindre för dagens landskapsarkitekter. Det är en problematisk utveckling, om syftet med landskapsarkitektur är att bidra till en meningsfull upplevelse av en fysisk plats. Om inte utgångspunkten är platsen som unik företeelse och hur den upplevs riskerar mänskliga perspektivet att gå förlorat, *för vems skull gestaltar vi?* När landskapsarkitektur istället syftar till och baseras på att uppfylla abstrakta krav frånkopplade platsens upplevelse blir också svaret på frågan diffust.

Med det här arbetet vill jag inte på något vis förringa betydelsen av alla de verktyg och hjälpmedel landskapsarkitekten arbetar med. Utan jag vill återgå till platsen, att belysa vikten av att vara i direkt kontakt med de platser vi gestaltar. Arbetet bygger på en subjektiv upplevelse av en plats och hur den kan ligga till grund för platsspecifik landskapsarkitektur. Det är också genom att förstå hur en individ upplever landskapet som vi kan förstå

hur det upplevda landskapet kan ligga till grund för gestaltning och på så vis bidra till ämnesområdet landskapsarkitektur.

Det här arbetet riktar sig till alla som på något vis arbetar med gestaltning av livsmiljö men främst till landskapsarkitekter. Det utgår från en svensk kontext i ett svenskt landskap. Arbetet är utfört inom ramarna för *Självständigt arbete i landskapsarkitektur* vid Sveriges Lantbruksuniversitet Ultuna våren 2020.

Syfte

Syftet med det här arbetet är att återgå till platsen, genom att intuitivt undersöka hur den upplevs kunna skapa platsspecifik landskapsarkitektur. Det är genom upplevelse vi tar till oss en plats, därför är det också viktigt att förstå hur upplevelse kan forma en plats. Detta för att på ett så tillfredsställande vis som möjligt kunna svara på den gestaltningsfråga som ställs i *Idéprojekt: Gotlands Pärband*, att skapa platsspecifika landskapsarkitektoniska installationer (Isling 2020).

Syftet med det här undersökande och gestaltande arbetet är inte att för platsen utforma det mest funktionella och genomarbetade förslaget. Utan syftet är att undersöka hur en intuitiv metod som poängterar vikten av att återgå till platsen kan forma och presentera en gestaltningsidé.

Frågeställning

För att svara på syftet har en metod kallad Spårkoncept valts baserad på Christophe Girots (1999) *Four Trace Concepts in Landscape Architecture* och således ställer det här arbetet frågan:

”Hur kan Christophe Girots Four Trace Concepts in Landscape Architecture användas som metod för att undersöka Vändburg som plats och ligga till grund för gestaltning av landskapsarkitektoniska tillägg?”

Bakgrund

I det här avsnittet presenteras först en bakgrund till projektet och platsen som det här arbetet behandlar. Sedan presenteras en teoretisk bakgrund för den metod och det synsätt arbetet har på plats, som upplevt fenomen.

Val av ämne, projekt och plats

För att kunna utföra ett examensarbete inom ramar-
na för Självständigt arbete i Landskapsarkitektur vid
Sveriges Lantbruksuniversitet, Ultuna, våren 2020
formulerades ett ämne som jag anser relevant och
intressant att undersöka. Detta ämne behandlade
gestaltning i "natur-lik" miljö eller kulturlandskap
med en ambition att utföra ett gestaltungsförslag.
Det beror främst på ett personligt intresse för hur
landskapsarkitektur kan förstärka upplevelsen av,
tillgängliggöra och förmedla natur främst ur ett
rekreationssyfte. Ett väldigt brett ämne som behövde
avgränsas till en viss plats och typ av projekt för att
kunna utföras.

Genom en dialog med landskapsarkitekten Bengt
Isling där jag presenterade mitt val av ämne och
ställde frågan om han hade något förslag till en mer
specifik projekttid som skulle vara relevant. Fick
jag tillgång till projektbeskrivningen för Idéprojekt:
Gotlands Pärlband (Opublicerat material, Bengt
Isling 2020). Ett projekt från Nyréns Arkitektkontor
genom landskapsarkitekt Bengt Isling, i samarbete
med Region Gotland med en projektbeskrivning
som syftade till att förhöja tillgängligheten till land-
skapet genom platsspecifika landskapsarkitektoniska
installationer. Olika platser skulle identifieras och
få ett gestaltat tillägg av olika landskapsarkitekter.
Projektet är inspirerat av att skapa en svensk variant
av de norska turistvägarna (Statens vegvesen,
2020). Sedan 2019 är av olika anledningar projektet
vilande (Opublicerat material, Bengt Isling 2020).
Ambitionen att utföra ett gestaltungsförslag enligt
denna projektbeskrivning har varit en viktig del i
hur arbetet kommit att utvecklas. Att det finns ett
påbörjat projekt och ett regionalt intresse har setts
som ett starkt incitament för att utföra detta arbete
just här. Eftersom arbetet kommit att handla om
att undersöka intuitivt hur platsen upplevs för att

kunna skapa platspecifik landskapsarkitektur har liten vikt lagts vid att identifiera och jämföra olika platsers lämplighet för denna typ av interaktion.

Att just platsen Vändburg, som det här arbetet utspelar sig på, är vald beror på ett par olika faktorer. En av aspekterna rörde rent logistiska skäl, den metod som det här arbetet använder bygger på flertalet upprepade platsbesök och därför var det viktigt att det låg inom cykelavstånd från det hus jag lånade. Vändburg är inte utpekad som en potentiell plats inom Idéprojekt: Gotlands Pärmband (Isling 2020), det finns inte heller något, såvitt känt, regionalt intresse. Utan platsen är vald baserat på: en plats med tydliga upplevelsevärden, en plats särpräglad gotländsk natur och en plats som besöks i rekreationssyfte. Platsen Vändburg på södra Gotland är vald tillsammans med Bengt Isling (Isling 2020).

Fig. 1: Översiktskarta över Gotland, visar platsen Vändburg i förhållande till ön och Visby.

Fig. 1, Lantmäteriet ©
Efterbearbetning av Ivar Michélsen

Fig. 2: Översiktskarta över Storsudret, visar platsen Vändburg i förhållande till andra lokala platser av betydelse. Lantmäteriet © Efterbearbetning av Ivar Michélsen

Gotland är ett landskap och en ö i Östersjön som ligger cirka 100 km från närmaste svenska fastland. Huvudorten Visby är belägen centralt på öns västra kust. Gotland har en nord-sydlig riktning och från nordspets till sydspets mäter 125 km och där den är som bredast 52 km. Det gotländska landskapet präglas av sin kalkstensberggrund och tunna jordtäckte med en flack topografi, betesmarker av alvarskaraktär och den sparsamma förekomsten av vattendrag karakteriserar det öppna jordbrukslandskapet. Kalkstens varierade motståndskraft mot erosion har format öns topografi. Ett resultat av denna erosion är de för det gotländska landskapet så karaktärsfulla raukarna. (Nationalencyklopedin, Gotland).

Storsudret är den halvö som utgör Gotlands södra spets. Den största orten är Burgsvik. Liksom resten av Gotland präglas det flacka landskapet här av betesmarker av hed och alvarskaraktär, tallskog och jordbruksmark. Nere i söder ligger den karaktäristiska raukformationen Hoburgsgubben. Andra platser av betydelse är Naturum Gotland och Holmhällars naturreservat.

Teoretisk bakgrund

*”Landscape is language”
- Spirn 1998, s.15*

Så beskriver Anne Whiston Spirn landskap i *The Language of landscape (1998)*. I likhet med våra verbala språk kan vi också tala, skriva, läsa och även tänka i landskapets språk. Att kunna tala om och läsa landskapet är något vi alla kan. Vi övar upp denna färdighet genom att vistas och interagera med vår omgivning (Spirn 1998, s. 15). Att läsa landskapets språk innebär att lära sig av landskapet. Att skriva landskap innebär att förmedla kunskapen om det. Genom att känna sin omgivning, att uttrycka sina idéer och sedan influera andra, så skrivs landskapets historia. Att förstå landskapet som ett språk gör ens tankar levande och fantasi möjlig (Spirn 1998, s. 15). Kraften i att kunna läsa, berätta och forma landskapet är en av människans främsta förmågor

(Spirn 1998, s. 25). Det är denna kraft och färdighet som gjort det möjligt för våra förfäder att bosätta sig och överleva här i nordn.

Landskapet är allomfattande, vi är lika mycket en del av landskapet som landskapet är en del av oss. För en person kan landskapet vara en trädgård, för ett folk ett land, för ett träd en skog (Spirn 1998, s. 18). Det är viktigt, menar Spirn, att förstå att begrepp som natur är en samling idéer och att ett landskap är ett uttryck för handlingar och idéer på en plats (Spirn 1998, s. 24). Landskap är det dynamiska sambandet mellan plats och de som vistas där. Genom att förstå landskapet som ett språk synliggörs detta samband (Spirn 1998, s. 17).

En plats är speciell, en unik kontext av fenomen, kortlivade och bestående, lokala och globala, dåtid och framtid. Denna kontext är berättelser om landskapets element och egenskaper. Varje plats har sina pågående berättelser, vissa är synliga, andra är gömda och vissa är glömda. Platsens identitet utgörs av dessa historier, både de vanliga och de ovanliga (Spirn 1998, s. 160). Vi alla läser och tolkar dessa berättelser på olika sätt. Skogshuggaren, till

exempel, ser skogen som sitt levebröd, läser träden, avgör kvaliteten på virket och försöker avgöra när det är dags att avverka (Spirn 1998, s. 36). Medan för ekologen, är kanske samma skog ett hem åt en fridlyst skalbagge i ett känsligt ekosystem.

Det är därför viktigt att vara medveten om att just den här berättelsen, är berättad ur en landskapsarkitekts perspektiv. En landskapsarkitekt som vill förstå upplevelsen av en plats och sedan förändra den. Att subjektet, jaget, i det här arbetet bär på en kulturell bakgrund, en utbildning, idéer och fördomar som påverkat hur det här arbetet utvecklats.

*”Architecture belongs to poetry, and its purpose is to help man to dwell”
- (Norberg-Shulz 1980, s. 5)*

Plats, som upplevt fenomen

Att se platsen som ett upplevt fenomen, kom som en motreaktion mot en syn på kunskap där den som studerar försöker distansera sig från den materiella världen. Dessa existentiellistiska idéströmningar grundar sig i tankar hos filosofer som exempelvis

Edmund Husserl och *Martin Heidegger* (Wylie 2007, s. 144-145). Fenomenologin menar istället att det är omöjligt att inte vara en del av denna materiella värld. Det är genom våra kroppar vi lever våra liv, på så vis är person och plats oskiljaktiga. Relationen mellan plats och person definieras av aktiviteten, genom att vara eller att vistas. Förståelse för och kunskap om platsen kan endast fås genom kroppsligt levd erfarenhet (Wylie 2007, s. 145-167).

Med dessa idéströmningar som bakgrund utvecklade den norske arkitekturkritikern och professorn Christian Norberg-Shulz sina tankar kring fenomenets arkitektur. I sin bok *Genius Loci: Towards A Phenomenology of Architecture* (1980) kritiserar Norberg-Shulz den arkitektur och stadsplanering som modernismen drivit fram under 1900-talet. Den abstrakta och vetenskapligt rationella världsåskådning som präglade modernismen hade misslyckats med att skapa meningsfulla miljöer åt människor att leva i menar Norberg-Shulz. Istället ska arkitektur förstås i existentiellistiska termer där vikten av den personliga upplevelsen är det primära sättet för oss att förstå vår omgivning, det sättet är genom fenomenologin (Norberg-Shulz 1980, s. 5).

I motsats till mentala konstruktioner och abstraktioner ska arkitekturen återvända till tingen. Arkitekturen ska återgå till form baserad på platsens specifika kvaliteter (Norberg-Shulz 1980, s. 8).

Vår värld består av konkreta fenomen som är givna, till exempel hus, träd, stenar, månen, årstider och dessa kan även vara känslor. Dessa fenomen är vad som är givet, de bygger upp innehållet i vår existens. Medan abstraktioner som är konstruerade som verktyg för andra ändamål än vår vardag, som siffror, molekyler och annan data är frånkopplade från vår direkta upplevelse av plats. Därför saknar de existentiell mening. (Norberg-Shulz 1980, s. 6)

Christian Norberg-Shulz (1980) ser platsen som en totalitet av konkreta materiella ting som färg, form och textur. Tillsammans ger dessa fenomen en karaktär eller atmosfär till miljön, det är platsens själ. Platsen är därför ett kvalitativt totalt fenomen, vilket vi inte kan reducera till någon av dessa egenskaper utan att förlora dess naturliga helhet (Norberg-Shulz 1980, s. 6-8). Det gör att plats aldrig är att betrakta som ett abstrakt ställe på en karta, vi kan inte ställa upp generella vetenskapliga metoder

för att analysera platser utan att det medför att vi avlägsnar oss från själva platsens essens och dess särdrag. Ur en fenomenologisk synvinkel är den grundläggande förutsättningen för förståelsen av plats att vi som subjekt ofrånkomligen är en del av vår omgivning (Norberg-Shulz 1980, s. 6-8, Spirn 1998, s 16-17, Wylie 2007, s. 145-147).

Den fundamentala vikten av plats som tätt sammankopplad med att som människa identifiera sin omgivning betecknas av vår förmåga att vara, *to dwell*. Ett uttryck Norberg-Shulz lånat från Heideggers filosofi (Norberg-Shulz 1980, s. 22), som också Spirn använder som utgångspunkt (Spirn 1998, s. 16). Konceptet om *dwelling* syftar till det sättet en person existerar i världen. Det innebär att ha ett existentiellt fotfäste, för att det ska vara möjligt måste vi som människor kunna orientera oss i vår omgivning. Vi måste kunna identifiera oss med omgivningen och på så sätt veta att vi befinner oss på en specifik plats (Norberg-Shulz 1980, s. 19). Plats är alltså en essentiell del av våra liv, arkitektur av plats och kan möjliggöra varat (Norberg-Shulz 1980, s. 5).

Christophe Girots (1999) *Four Trace Concepts in Landscape Architecture* grundar sig i tankarna om platsen som upplevt fenomen. Det är en metod som bygger på att kroppsligt uppleva platsen och dess element. Genom denna upplevelse kan vi lära oss så mycket som möjligt om platsen inneboende potential (Girots 1999 s. 59-66). Mer om Girots metod under *Metod: Spårkoncept*.

Kritik mot plats som upplevt fenomen

Att se platsen som ett upplevt fenomen har självklart också kritiserats. Den spanske professorn Ignasi de Solá-Morales menar i sin text *Place: Permanence or Production (1992)* att se platsen som ett upplevt fenomen också innebär ett nostalgiskt förhållande till plats (Solá-Morales 1992, s. 186). Fenomenologisk arkitektur vill skapa bestämda och definierade kvaliteter hos en plats genom att samla ihop, synliggöra och betona platsens specifika egenskaper. För att uppenbara varje plats inneboende potential och innebörd förvandlas platsens villkor till ord som betecknar existensens kvaliteter. Det skulle innebära att syftet med arkitektur enbart blir ett tålmodigt erkännande och kultiverande av egenskaper platsen

redan har (Solá-Morales 1992, s. 186). Arkitektens uppgift blir då att tjäna upptäckten av vad som redan finns, plats blir en permanent bakgrund mot vilken arkitekten upplyser dess rötter, konturer och konstanter (Solá-Morales 1992, s. 187-188). Synsättet på arkitektur och plats som upplevt fenomen skulle enligt Solá-Morales representera tänkandet hos en generation som förlorat tron på stora visioner, allmänna principer och framsteg. Istället förespråkar de en syn som bygger på personligt engagemang med platsen (Solá-Morales 1992, s. 187). Konsekvenserna har bland annat blivit ett trivialiserande av historiska stilar och en bevarande stadskultur som imiterar det förflutna och hänger sig åt att återvinna, bevara och minnas platsens ande.

Att se arkitektur som en platsspecifik aktivitet fungerar inte i dagens samhälle menar Solá-Morales, för att den kontext vi lever i har ändrats substantiellt. Den mediala kultur som vuxit fram tillsammans med den tekniska utvecklingen har inneburit att avstånd reducerats till den grad att de kan övervinnas på ett ögonblick (Solá-Morales 1992, s. 188-189). Bilder är inte längre knutna till en viss plats utan flyter utan fästpunkt över hela planeten. Det globala samhället

är ständigt närvarande och har medfört en känsla av samtidighet, en otrolig mångfald och konstant nya stimuli. Men det ger samtidigt upphov till en känsla av djupt främlingskap, vi är idag främlingar i vårt eget land. Det är en paradox, att den moderna universaliteten också har medfört en känsla av fördrivning och exil (Solá-Morales 1992, s. 188-189). I denna agnostiska tidsålder fungerar inte idén om platsen som upplevt fenomen, odlandet och bevarandet av det väsentliga och djupa är inte trovärdigt. Istället bör arkitekturen ses som produktion av en händelse, ett möte av nuvarande energier och produktiva mekanismer. Den producerade platsen kan skapa ett intensivt möte, en upplevelse som ännu saknar referenser och som inte förskansat sig bakom imitation av naturen (Sola-Morales 1992 s.193).

Metod: Analys genom syntes och avgänsningar

I det här avsnittet presenteras metoden Analys genom Syntes, en kreativ metod som är övergripande för det här arbetet. Hur kunskapsinhämtning och val av källor skett. Vilka avgränsningar som gäller för arbetet.

Analys genom syntes

Ett kännetecken för kreativt arbete är enligt Bryan Lawson (2006) att själva designproblemet ofta inte är uppenbart utan är något som måste hittas. I motsats till exempelvis matematiska problem där målet och vad som hindrar en att uppnå målet är klart formulerat (Lawson 2006, s. 56). När den initiala frågan och problemformuleringen i kreativt arbete karaktäriseras av att de ofta är missvisande betyder det att designern också aldrig verkar vara nöjd med det presenterade problemet. Därför är det vanligt i kreativa processer att kontinuerligt utveckla formuleringen av frågan och svaret för att kunna inkludera nya faktorer som är av betydelse för arbetet

(Lawson 2006, s. 56). Samtidigt menar Lawson att det kan vara svårt att ens förstå problemet utan någon acceptabel lösning som illustrerar det (Lawson 2006, s. 48).

Lawson (2006 s. 33-44) redogör i *How Designers Think (2006)* om flera modeller för hur en kreativ process ser ut. Gemensamt för dessa modeller är att de inte är linjära processer, de utgår alla från att begreppen *analys* och *syntes* är tätt sammankopplade. På samma sätt som frågan och svaret tillåts utvecklas under arbetets gång behandlas också analysen och syntesen. Syntesen börjar tidigt i processen och handlar om att samla ihop material och kunskap till en sammanhängande helhet, medan analysen av den insamlade informationen pågår hela tiden och ställer nya krav på vilket material och kunskap som krävs för att lösa problemet (Lawson 2006 s. 33-44). På så vis kan det beskrivas som att analysen sker genom syntesen.

Jadwiga Krupinska (2016) använder genomgående begreppet *analys genom syntes* för kreativa processer för all form av skapande i boken *Att skapa det tänkta* (2016, s. 130). Hon beskriver det som att parallellt

arbeta med förståelsen och lösningen av problemet genom att formulera och testa tänkbara lösningars giltighet (Krupinska 2016, s. 137). Precis som Lawson (2006) menar Krupinska att i en kreativ process tillåts problemställning och lösning utvecklas på samma sätt som analys och syntes under en process, allt efter som förståelsen för problemet ökar (Krupinska 2016, s. 137). På samma sätt har det här arbetet utvecklats, genom att vilja gestalta efter plats-specifika kvaliteter har inneburit en ökad förståelse för vad det plats-specifika innebär.

I kreativa arbeten är det också vanligt med en eskalering av frågeställningen (Lawson 2006, s. 56). Så har även fallet varit under det här arbetet, den initiala frågan baserades på materialet från *Idéprojekt: Gotlands Pärmband* (Isling 2020) och var formulerad som *Hur kan tillgängligheten till landskapet förhöjas genom plats-specifika landskapsarkitektoniska installationer?* Genom processen analys genom syntes identifierade jag, i min mening, att grundproblematiken var att undersöka det plats-specifika och hur platsen upplevs så formulerades slutligen frågan om till den nu *gällande*. Detta beror på att en kreativ process försöker lösa

själva problemet och inte symptomet. Ofta är den första formuleringen av problemet missvisande och beskriver ett symptom och inte den underliggande problematiken som behöver undersökas (Lawson 2006, s. 56). I en gestaltande process finns det då en risk att för stort fokus läggs på att ständigt söka efter och att lösa själva grundproblemet, denna process kallas för eskalering (Lawson 2006, s. 56). Det kan leda till att problemfältet flyttas utanför, i det här fallet landskapsarkitektens kunskapsfält och/ eller att problemet blir en ogiltig fråga för gestaltningen (Lawson 2006, s. 56). Under större delen av det här arbetet har en eskaleringsprocess pågått, vilket problem som faktiskt undersöks och förståelsen för det har varit en drivkraft under hela projektet. För att undvika eskalering bortom landskapsarkitektens kunskapsfält eller för att frågan skulle bli för omfattande för att kunna svara på inom ramarna för *Självständigt Arbeta i Landskapsarkitektur* vid Sveriges Lantbruksuniversitet 2020 sattes vissa avgränsningar upp:

Avgränsning: Upplevd plats

Det här arbetet är avgränsat till upplevelsen av platsen. Det vill säga att den information som tillgodogjorts och ligger till grund för resultatet är baserat på enbart den upplevda platsen. Ingen ytterligare information trots eventuell relevans har beaktats. Kartmaterial, illustrationer och information som behandlar platsen har konstruerats i efterhand för att resultatet ska bli begripligt för läsaren som inte har en kännedom om platsen.

Avgränsning: Tid för platsbesök

En fenomenologisk undersökning av plats har inget slut och kan teoretiskt pågå i oändlighet då platser är i ständig utveckling. Det här arbetet är begränsat till en undersökning av plats som pågick mellan 28 februari och 5 mars 2020.

Avgränsning: Gestaltungsförslag

Gestaltningen är avgränsad till att behandla presentation av idé till gestaltning. Det beror delvis på att syftet med arbetet är att undersöka hur upplevelsen kan ligga till grund för platsspecifik landskapsarkitektur. Det beror också på att för att kunna presentera ett mer detaljerat gestaltungsförslag hade ytterligare platsbesök behövt genomföras vilket inte rymts inom ramarna

för det här arbetet. Alternativet hade varit att tillgå material från externa källor vilket hade stridit mot tidigare avgränsningar och syftet.

Teknisk information som mått, plushöjder och skala presenteras inte i samband med gestaltningsidéer. Istället används skalgubbar för att ge en referens till hur de kan tänkas upplevas. Det beror på att abstraktioner konstruerade som verktyg för andra ändamål än vår vardag, som exempelvis siffror är fränkopplade från vår direkta upplevelse av plats och därför saknar existentiell mening enligt Norberg-Shulz (1980, s. 6).

Avgränsning: Arbetets slut

I kreativa arbeten finns det inget definitivt slut när arbetet är klart, det går inte att avgöra ifall problemet som undersökts är fullständigt löst. Ett arbete där Analys genom syntes tillämpas har inget definitivt slut utan avslutet brukar definieras av tidsramen eller om den som för arbetet inte längre anser att det finns något intresse av att vidare undersöka frågan. Att bestämma när arbetet är slut är enligt Lawson en förmåga som tränas upp genom erfarenhet av kreativa processer (Lawson s.55).

Kunskapsinhämtning

För att fördjupa förståelsen av och synsätt på plats och landskap ur ett arkitekturteoretiskt perspektiv har litteratursökning och kunskapsinhämtning gjorts enligt följande ledord:

kreativ metod, fenomenologi, upplevelse av plats, platsteori, arkitekturteori, landskapsarkitektur, landskap, plats och arkitektur.

Syftet med inläsning av litteratur har varit följande; att skapa en förståelse för det undersökta problemet, att hitta en metod, att metoden ska vila på en teoretisk grund och att möjliggöra en diskussion av resultatet.

De texter som utgör grunden för den teoretiska bakgrunden i det här arbetet är: Christian Norberg-Shulz (1980) *Genius Loci: Towards a Phenomenology of Architecture* och Anne Whiston Spirns (1998) *The Language of Landscape*. Att Norberg-Shulz (1980) valts beror på hans tyngd som en av pionjärerna inom arkitekturfenomenologi, hans betydelse för denna postmoderna idéströmning är mycket stor. Anne Whiston Spirn (1998), professor i landskapsarkitektur, genom hennes bok *Language of Landscape* har använts som källa för att betona vikten av upplevelse av plats och landskap. För att ge

ett kritiskt perspektiv på plats som upplevt fenomen används Ignasi de Solá-Morales (1992), professor i arkitektur, *Place: Permanence or Production*. En text som jag anser ger relevant kritik samtidigt som den har en intressant koppling till vår samtid och dess platslöshet. Metoden bygger på Christophe Girot (1999), professor i landskapsarkitektur, *Four Trace Concepts in Landscape Architecture*. Ett verk som valts främst för att de ansetts svara på syftet med det här arbetet.

Carl Von Linné (1741) har under platsbesöken varit en del av det här arbetet. *Gotländska Resa (1741)* har använts som referens till mina upplevelser av landskapet. För nästan 300 år sedan utforskade och upplevde Linné samma gotländska landskap som det här arbetet behandlar. Det är oklart om Linné besökte just Vändburg men flera närliggande platser finns dokumenterade (Linné 1741, s. 86-106). Linné gjorde sin resa under sommarmånaderna. Syftet med Linnés resor var att prospektera och dokumentera Sveriges tillgångar åt kronan. Men likväl undersökte han landskapet genom att uppleva det. *Gotländska Resan (1741)* har inte använts som källa i det här arbetet utan som en referenspunkt och sällskap under platsbesöket.

Metod: Spårkoncept

*I det här avsnittet presenteras metoden som används för att undersöka platsen Vändburg. Den utgår från Christophe Girot (1999) *Four Trace Concepts in Landscape Architecture*. I det här arbetet har det översatts till Spårkoncept. Först presenteras en bakgrunden till metoden. Sedan presenteras hur metoden har utförts på platsen Vändburg. Under Presentation Spårkoncept förklaras hur materialet sedan har presenterats*

Bakgrund: Spårkoncept

Four Trace Concepts in Landscape Architecture så benämner den schweiziska professorn i landskapsarkitektur, vid ETH i Zürich, Christophe Girot (1999) sin intuitiva metod. Christophe Girot beskriver hur han intresserar sig för metoder och tekniker för landskapsarkitektur som kan utöka projekt bortom enbart "en förbättring av platsen" till att också se till platsen som en kulturella aspekt. Då framförallt

i hur vi identifierar platsen genom design som reaktion på en generell miljö och den kulturella osäkerhet som karaktäriserar vår tid (Girot 1999, s. 59). För det ändamålet har Christophe Girot utvecklat en metod som ska fungera som ett verktyg för landskapsarkitekten, för att återupptäcka platsen i undersökandet och utformandet av landskap (Girot 1999, s. 59).

Att Girot kallar det för *Trace Concepts* beror på att metoden kretsar kring frågor som rör vårt minne, vad som lämnar spår, vad som utmärker, gör intryck på och att sedan skapa grund för dessa. Spårkoncept poängterar, menar Girot, också att det är mycket sällan som vi landskapsarkitekter är en del av den plats där vi ingriper. Genom frågan: "Hur kan vi som utomstående formgivare få en förståelse för platsen som tillåter oss att agera klokt och kunnigt?", svarar Girots fyra spårkoncept *Landing, Grounding, Finding* och *Founding*. De fokuserar på olika nivåer inom att upptäcka och undersöka för att hitta en lösning för en specifik plats. Varje enskilt spårkoncept karakteriseras av en specifik handling och attityd till platsen som för och vårdar designprocessen (Girot 1999, s. 60).

De fyra spårkoncepten som metod och dess effektivitet kan endast bli verifierad på plats enligt Girot (1999, s. 60). Den specifika platsen ska ses som en behållare och inspirationskälla där vi genom form kan frambringa gömda aspekter. För att platsen ska framstå som förståelig, är det viktigt att de fyra spårkoncepten följer och utförs i den ordningen de presenteras (Girot 1999, s. 60). Syftet med den mycket upplevelsemässiga och intuitiva metoden är att dra så mycket lärdom som möjligt av den potential den specifika platsen innehar. Att upptäcka vilka landskapselement som är av stor betydelse för upplevelsen och således också betydelsefulla för den kommande formgivningen (Girot 1999, s. 60).

Vad som definierar ett landskapselement lämnas öppet, det kan vara ett fysiskt objekt som berättar om platsens speciella karaktär. Till exempel kan stenarbeten berätta om plastens geologi, slitna ytor om hur den används, klimat och ruiner om den lokala historien. Ett landskapselement kan också vara något som inte är fysiskt men som för platsen är minst lika viktigt. Det kan till exempel vara ett evenemang, en historia eller lokala traditioner. Genom att se till platsen på detta inkluderande sätt

kan landskapsarkitekten se till både den direkta fysiska upplevelsen och platsens lokala egenskaper. Det är av vikt att fokus alltid ligger på vad som redan existerar på den specifika platsen, på det sättet kan vi kunnigt och noggrant bedöma vad en plats behöver (Girot 1999, s. 60-61).

Landing är det första steget. I det här arbetet har det översatts till: Att Landa.

Att landa på platsen. Det är det första vi gör när vi kommer till en ny plats, det markerar starten för resan som ett projekt innebär. *Att landa* innebär oftast en förflyttning och förändring av hastighet, som i ankomst. Precis som att landa med ett flygplan förmedlar det första steget idén om att sätta ner fötterna och upptäcka en okänd värld. Att landa beskriver det momentet när landskapsarkitekten fortfarande inte vet något om den specifika platsen men är beredd att påbörja en utforskande process. *Att Landa* är därför förbindelsen mellan det okända och det kända, från den omfattande yttre världen till de mer exakta gränserna för det specifika projektet (Girot 1999, s. 61).

Att landa kräver ett visst mentalt tillstånd där intuition och intryck rör, att känna innan vi tänker, att röra sig över och runt platsen innan man söker förstå den, för att försöka känna av platsens dolda energi (Giro 1999, s. 61). När vi närmar oss en plats för ett projekt, gör vi ofta det med massvis av förutfattade meningar och idéer. *Att landa* innebär också det ögonblicket då dessa förutfattade meningar om platsen reagerar mot den verklighet vi möter. Den spänning som då kan uppstå är en bra grund för de första stegen i den gestaltande processen (Giro 1999, s. 61).

Det går att argumentera för att landningen är relativ, att omständigheterna ständigt är i förändring och att upplevelsen av en plats aldrig är exakt likadan. Därför är känslan av att landa personlig, den bortser från vetenskaplig fakta och är nästan alltid slumpmässig. Själva landningen ger uttryck åt platsens upplevelsemässiga potential, dess rumsligheter och psykologi kommer att påverka det tänkta projektet (Giro 1999, s. 62). Det är individens känsla av att landa som är av betydelse (Giro 1999, s. 62).

Under själva landningen får inget vara självklart eller neutralt, allt ska ses med nyfikenhet och beundran, med subjektiva och undersökande ögon. (Giro 1999, s. 61). Själva momentet när vi landar är så pass viktigt att varje detalj, hur obetydlig den än kan tänkas vara är av betydelse. De intryck och insikter som landningen framkallar följer ofta med genom hela processen (Giro 1999, s. 62).

Grounding är det andra steget. I det här arbetet har det översatts till: Att Jorda.

Att Jorda behandlar att upptäcka och förstå platsen, det har med förankring och orientering att göra. Den största skillnaden mellan *Att Landa* och *Att Jorda* beror på tid. Själva *Att landa* är en engångsföreteelse medan *Att Jorda* pågår på obestämd tid, genom upprepade besök förstå den specifika platsen. Dess unika omgivning, ekologi, geologi, användning och historia är fenomen som måste förstås. Därför innebär *Att Jorda* att försiktigt och succesivt undersöka platsens olika historier. (Giro 1999, s.62-63). Både de synliga och osynliga historierna, platsens viktigaste aspekter kan vara så gått som immateriella. Det är inte nödvändigtvis det som är synligt för ögat som

är av störst betydelse, utan de krafter och händelser som format den plats vi ser (Giro 1999, s. 63).

Finding är det tredje steget. I det här arbetet har det översatts till: Att Hitta.

Att Hitta är en aktivitet som i själva sökandet men det är också en insikt. Vad som hittas kan ske slumpmässigt eller vara ett resultat av ett noggrant och metodiskt sökande. Enligt Giro 1999 är det svårt att definiera en tydlig metod för *Att Hitta* eftersom vad som hittas också beror på vilken aktivitet som utförs. Det kan vara något fysiskt, som ett betydelsefullt träd eller en sten men också något flyktigt som en betydande persons koppling till platsen. Det som hittas står över själva gestaltningen, det är något som hör till platsen och är för den unikt. Det är något som bidrar till dess varaktighet och identitet (Giro 1999, s. 63-64). Själva *hittandet* som aktivitet, är något som kan göras och upplevas av alla när de upptäcker en plats för första gången.

Vad vi hittar är en väsentlig del av landskapets struktur, det är den alkemiska komponenten i den gestaltande processen, det kan vara något permanent eller något som är tillfälligt, ett resultat av en vision

eller ett rungande eko. Det är oftast genom att hitta man finner bevis för sin initiala uppfattning om platsen (Giro 1999, s. 64).

Founding är det fjärde och sista steget. I det här arbetet har det översatts till: Att Grunda.

Att Grunda är det sista steget i processen och förmodligen det mest varaktiga och signifikanta av de fyra stegen. Det är när de tre andra spårkoncepten är avklarade och har formulerats till en gestaltning av platsen grunden till dess framtid sätts. *Att Grunda* kan antingen vara av bevarande karaktär, att gestaltningen refererar till något eller en omständighet som varit. Eller så kan gestaltningen vara av innovativ karaktär, att den innebär ett tillägg för platsen. Oavsett om grundandet är av bevarande eller innovativt karaktär så är det alltid en reaktion på vad som redan finns på platsen (Giro 1999, s. 64-65). *Att Grunda* kan förstås som att man tillför något till platsen, något som ändrar platsens riktning och karaktär. Det kan till exempel vara placering av ett nytt objekt, att rama in en vy eller att ändra på platsens användning. *Att Grunda* är när

något nytt händer på platsen som stakar ut vägen för dess framtid (Giro 1999, s. 65).

Utförande: Spårkoncept

Utgångspunkten för att undersöka och gestalta platsen Vändburg har varit att följa Christophe Girots (1999) metod som presenterades i föregående avsnitt. I det här avsnittet presenteras hur metoden utfördes, avvikelser från Four Trace Concepts in Landscape Architecture (1999), hur material dokumenterats och sedan hur resultatet presenterats.

Utförande i tid

För att utföra metoden gjordes upprepade platsbesök den 28, 29 februari och 1, 2, 4 och 5 mars 2020. 10 gånger besöktes platsen och ett besök varade mellan 1-3 timmar, tre utflykter gjordes för att undersöka omgivningen. Sammanlagt spenderades strax under 40 timmar på platsbesök inklusive omgivningen. Nio av besöken på platsen gjordes under dagtid, ett gjordes under natten.

Eftersom en plats inte enligt fenomenologin kan ses som en isolerad händelse gjordes tre utflykter

i omgivningen med Vändburg som utgångspunkt. Dessa hade inga specifika mål utom att försöka förstå platsen i sin kontext.

Vägledande frågor och attityd

Enligt Giro (1999) karaktäriseras varje spårkoncept av en handling och attityd till platsen. Före det första platsbesöket identifierades vilken attityd och vilken sinnesstämning som skulle råda. Från de olika spårkoncepten formulerades även frågor som skulle fungera som en vägledning under själva platsbesöket. Till Att Landa var det av vikt att frågorna var formulerade innan första platsbesöket för att själva landningen är en engångsföreteelse. Medan under de andra stegen tilläts frågorna utvecklas för att möjliggöra nya ingångar till att förstå platsen. Dessa attityder, handlingar och vägledande frågor presenteras i samband med resultatet, *se resultat: prolog*.

Frågorna är ställda på ett öppet sätt för att de ska uppmana till att utforska landskapet efter intuition. Till exempel ställdes inte frågor som "Hur ser landskapets geologiska förutsättningar ut?". En sådan fråga skulle uppmana till en viss typ av beteende för

att undersöka ett specifikt ting, utan att veta om det har betydelse för upplevelsen av landskapet. Istället ställdes frågor som *"Hur är landskapet uppbyggt?"*, en sådan fråga låter den direkta kontakten med landskapet att avgöra vad som är av vikt att undersöka för att förstå landskapet.

Avvikelser från Four Trace Concepts in Landscape Architecture (1999).

Det finns inget med Girots metod som säger att undersökningen endast ska se till upplevelsen av platsen (Giro 1999, s. 59-65). Utan den beskriver en intuitiv metod som bygger på att vid återupprepade tillfällen besöka platsen. Eftersom det här arbetet undersöker hur upplevelse kan ligga till grund för platsspecifik landskapsarkitektur har inte kulturella och historiska företeelser undersökts. Utom om de lämnat spår eller varit en del av den upplevda platsen.

Att Grunda är det slutgiltiga steget och enligt Giro (1999) händer det först när gestaltningen är färdig och lägger grund för platsens nya framtid. Av uppenbar anledning har inte *Att Grunda* kunnat genomföras i den mening Giro (1999, s. 64-65) avser. Istället

betraktas *Att Grunda* i det här arbetet som den processen när de tre förgående stegen syntetiseras till idéförslag som *kan* lägga grund för platsens nya framtid.

"Note down what you can see. Anything worthy of note going on.

Do you know what's worthy of note? Is there anything that strikes you?

Nothing strikes you.

You don't know how to see."

-Perec 1999, s. 50

Dokumentation och hantering av information

Undersökningen av Vändburg efter *Spårkoncept* dokumenterades på tre olika sätt, genom anteckning, skisser och bilder. Denna dokumentation utgör det verkliga resultatet av metoden. Detta skedde intuitivt, vad som ansågs värdefullt antecknades ner, avbildades eller fotograferades och kan på det viset ses som en för platsen värdefull upplevelse. Dessa anteckningar, fotografier och skisser ligger till grund för det presenterade resultatet, för tolkning av

insamlat material se: *Metod: Presentation av resultat.*

Under undersökningen av platsen var det viktigt att ha ett inkluderande förhållningssätt. Att anteckningar och bilder skulle baseras på hur platsen upplevdes, inte huruvida de passade in i mitt narrativ. Att värdera de olika upplevelserna i förhållande till varandra undveks i största möjliga mån under *Att Landa* och *Att Jorda*. Medan under de mer analyserande och syntetiserande stegen *Att Hitta* och *Att Grunda* värderades informationen.

Värderingen av information, det är viktigt att poängtera att en fenomenologisk syn på plats innebär att platsen ses som en totalitet av dess fenomen. Den kan inte reduceras till ett enskilt fenomen utan att förlora totaliteten som platsen utgör. Därför har inte olika upplevelser medvetet värderats mot varandra i det här arbetet. Däremot har vissa upplevda element större påverkan på platsens karaktär och således fått större utrymme i arbetet.

Presentation: Spårkoncept

Syftet med presentationen av resultatet är att ge förståelse för hur jag har upplevt platsen Vändburg.

Materialet som presenteras under resultatdelen är en tolkning i efterhand av de anteckningar, skisser och bilder som samlades in under själva platsbesöket. Det är genom att förstå hur subjektet upplever en plats vi också kan förstå hur en plats upplevs.

Presentation av upplevelse

Som tidigare påpekats är en plats enligt fenomenologisk syn en totalitet. Det går inte att reducera platsen till någon av dess beståndsdelar. Därför presenteras under resultatdelen en tolkning av så gott som alla mina upplevelser baserat på det insamlade materialet. Därför är det viktigt att också läsa och förstå resultatet som en helhetsupplevelse. Det presenteras upplevelser, som kan tolkas som "lösa trådar", som sedan aldrig behandlas i de gestaltningsidéer som presenteras. Det är ett medvetet val av den anledningen att dessa upplevelser också är en del av platsen som helhet.

Vilka fenomen och element som undersökts har under platsbesöken inte följt någon stringent ordning utan är ett resultat av den intuitiva kontakten med platsen. För att göra den insamlade informationen begriplig

för läsaren så har framförallt *Att Jorda* delats in i avsnitt där relaterade fenomen behandlas. Avsnitten presenteras i, vad jag anser är, en logisk ordning för att förstå platsen. Det innebär inte nödvändigtvis att platsen undersöktes i samma ordning. Under *Att Hitta* presenteras ett kollage av bilder som jag anser representerar känslan av platsens identitet. Det kan jämföras med en så kallad *Moodboard*, ett verktyg som är vanligt inom design för att förmedla projektets känsla. Tillsammans med en kort koncis text som sammanfattar platsens identitet

Att tolka anteckningar och skisser, att litterärt gestalta platsens upplevelse

Texterna som presenteras i resultatet är skrivna efter de anteckningar som gjordes på plats och de minnen som är kopplade till dem. De flesta av dessa anteckningar är gjorda som personliga stödord och helt obegripliga utan att förstå dem i sitt sammanhang. För att läsaren ska kunna följa upplevelsen av platsen och förhoppningsvis kunna följa vilka tankar som föranledde har anteckningarna blivit gestaltade i text. För att illustrera hur detta gått till så har till exempel följande anteckningar: *"Hamnen öde vinter/*

sommar" och *"Jag är ensam"*, resulterat i följande text:

"Jag cyklar förbi fiskebodarna i den gamla hamnen, deras fönster är igenbommade, de står och väntar på att sommargästerna ska komma tillbaka. Ett par båtar ligger upp och ner på stranden. Det är inte många personer ute en fredag förmiddag i februari, jag är ensam."

I det här fallet utförs aktiviteten att cykla och följs av en upplevelse *"Hamnen öde vinter/sommar"*. Anteckningen väcker minnesbilder av de igenbommade gamla fiskebodarna, att båtar ligger uppdragna på stranden och en tanke om skillnaden mellan hög- och lågsäsong. Utifrån detta konstrueras meningen med huvudsatsen: *"Jag cyklar förbi fiskebodarna i den gamla hamnen"*, och bisatsen: *"fönstren är igenbommade, de står och väntar på att sommargästerna ska komma tillbaka"*. På liknande sätt förmedlar anteckningen *"Jag är ensam"* en känsla beroende av att jag knappt mött några människor. Tillsammans med innebörden i föregående anteckning och *Tid* konstrueras meningen: *"Det är inte många*

personer ute en fredag förmiddag i februari, jag är ensam". På så vis berättar det här stycket om aktivitet och sinnesintryck i förhållande till platsen.

Gestaltningssidéer

Under *Att Grunda* presenteras i resultatet två stycken gestaltningssidéer. Att det just är två har ingen logisk förklaring utan beror på att det var dessa två idéer som fångade mitt intresse och som jag ansåg värdefulla att utveckla vidare. Idéerna bygger på den upplevda platsen som en katalysator och valdes på ren intuition. De två gestaltningssidéerna har utvecklats som individuella idéer parallellt med varandra och presenteras således också separat. Det utesluter inte att de också kan ses tillsammans i ett sammanhang.

Bilder

Under tiden på plats togs hundratals bilder. De som presenteras under resultatdelen är tänkta att komplettera texten. Bilderna har valts ut baserat på att jag anser att de förmedlar den upplevelse som beskrivs i text. Det betyder inte att de nödvändigtvis är tagna vid samma tillfälle som den beskrivna observationen gjorts.

Illustrationer

Alla illustrationer som presenteras i det här arbetet är konstruerade i efterhand. Kartmaterial har tagits fram med syfte att göra resultatet begripligt för läsaren som inte har direkt kännedom om platsen Vändburg.

De illustrationer som visar gestaltningssidéerna är baserade på de handskisser som gjorts. Illustrationerna är gjorda i *AutoCAD*, *Adobe Illustrator* och *Adobe Photoshop*. Det är viktigt att poängtera att dessa är gjorda helt utan underlag och endast baserade på upplevelsen av platsen. Därför är också mått och höjder inte presenterade utan skalgubbar används som referens.

Att Landa

“Landing thus requires a particular state of mind, one where intuitions and impressions prevail, where one feels before one thinks, where one moves across and stalks around before seeking full disclosure and understanding.”

– Girot 1999, s. 61

Att Landa

Prolog

Syftet med den första delen av metoden är att undersöka det första mötet med platsen. Det första mötet är av största vikt, alla detaljer och intryck är av betydelse oavsett hur obetydliga de kan tyckas vara (Giro 1999, s. 61).

Attityd

- *Intuition*
- *intryck*
- *nyfiken*
- *inkluderande*

Handling

- *Ankomst*
- *Förflyttning*
- *Uppleva*

Vägledande frågor

Hur ankommer jag till platsen?

Hur är min initiala upplevelse av platsen?

Hur förhåller sig min förutfattade bild mot den faktiska upplevelsen?

— \ N

1:3000 / A4
Bild skapad utifrån GDS-Ortofoto, 1m färg © Lantmäteriet
Efterbearbetning Ivar Michélsen

Fig. 3: Flygfoto över Vändburg, pilarna visar ungefär hur jag rörde mig under Att Landa.

Fig. 4
40

Fig. 4: Bild tagen från vägen på väg mot platsen, ett tunt snötäcke över marken och de lågat hängande molnen börjar spricka upp.

Fredag den 28 februari 2020
kl: 10.14 - Vändburg

Det har snöat under natten, men under morgonen har det börjat klarnat upp och solen tittar nu fram genom molntäcket. Det mesta av snön har sedan länge smält. Det var nästan vindstilla när jag klev på cykeln, nu har vinden tilltagit och det har börjat blåsa från sydöst. Luften känns rå och kall, jag fryser om näsan och händerna medan jag cyklar. Trots att termometern där hemma visade ett par plusgrader. Jag cyklar förbi fiskebodarna i den gamla hamnen, deras fönster är igenbommade, de står och väntar på att sommargästerna ska komma tillbaka. Ett par båtar ligger upp och ner på stranden. Det är inte många personer ute en fredag förmiddag i februari, jag är ensam.

Jag ställer cykeln mot ett förråd nere i den nyare fiskehamnen, den är sånär på öde förutom en båt från Sjöräddningssällskapet. Någon har berättat att

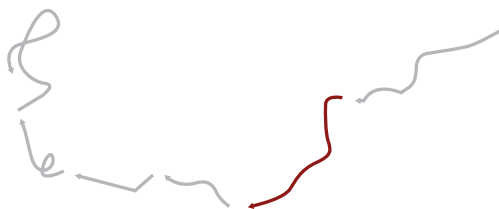
det byggdes en massa hamnar när fiskeindustrin blomstrade och det fortfarande fanns torsk i Östersjön. Men att överfiske och miljögifter gjort att de nu står öde, jag funderar på ifall det här är en sådan.

Vinden biter i, min halsduk är virad runt ansiktet och mössan långt neddragen. Det ska inte vara långt till platsen jag ska utforska, ungefär två hundra meter. Jag vet hur jag ska gå, där asfaltsvägen tar slut ska jag svänga höger. Det är en grusväg som slingar sig genom ett parti med sly, tallar och enbuskar. Gräset har börjat sprida sig från mittenfällan ner i hjulspåren. Vegetationen är tät på båda sidor av vägen men framför mig ser vägen ut att sluta vid horisonten. Jag går mot öppningen.

Fig. 5
42

Fig. 5: Björkarna avtecknar sig mot himlen när landskapet öppnar sig ut mot platsen.

Landskapet öppnar sig framför mig. Björkar avtecknar sig gracilt mot himlen, de ser ut att vara tätare än vanligt, kanske är de präglade av den karga miljön. Marken ser ut att sluta i himlen och jag slås av hur platt platsen upplevs initialt. Det är som en plåtå. Ett kraftigt brus från havet förs med av den kraftiga vinden.

Bland det första som slår mig är hur karg platsen är. På förhand hade jag mina aningar om att det skulle vara kargt men jag blir ändå förvånad. Marken är täckt av grus, på sina ställen har mossa fått fäste och nu glimrar den i solen. Det ser ut att vara en ogästvänlig miljö, det mesta är hårt och grått. Ändå finns liv. Det karga landskapet döljer inget, med ögat går varje linje att följa, varje sten att upptäcka och de få träden står som av någon utplacerade. Till höger om mig breder havet ut sig, längs med strandkanten små raukar, de som jag tänkt ska definiera den här platsens karaktär. Åt vänster en reva i landskapet, hjulspår leder ner mot ett, vad som ser ut att vara, grustag. Istället för att röra mig mot havet går jag dit, kanske vill jag spara det jag tänker är höjdpunkten till senare.

Fig. 6
44

Fig. 6: Bilden visar färska hjulspår i gruset vittnar om att grustaget är i bruk.

Väl nere i vad som mycket riktigt visar sig vara ett grustag är det nästan vindstill. De nästan två meter höga kanterna ger skydd mot vinden. Nya spår efter grävmaskiner syns i gruset, min föreställning om platsen som "orörd natur" faller. Det är som en manifestation i hur brutalt vi kan förändra landskapet. I ett område stort som en fotbollsplan har två meter grus lyfts bort. Kvar är rötter som spretiga armar sticker ur slänterna och förgäves försöker greppa tag om något. Denna industriella prägel var inget jag hade väntat mig. Lite bråte ligger i ett hörn, gamla betongrester och knöliga armeringsjärn. Det är rester från en annan plats, något som tjänat sitt syfte och nu ligger här bortglömda. Några utmärklade björkar växer längs med kanten, det spretiga grenverket avtecknar sig mot himlen och jag tänker åter igen på hur skulpturala de ter sig. Det är svårt att ta sig upp ur grustaget, kanterna är branta och gruset rasar bakom fötterna. Jag lyckas till slut.

Fig. 7
46

Ovanför med ryggen mot grustaget går vägen, det är egentligen mest hjulspår som packat gruset. Marken sluttar flackt mot släntkrönet, jag går fram till kanten. Landskapet ser ut att vara arrangerat i band längs med kusten, vågorna, raukarna, stranden och den gråa slänten. Släntkrönet löper som en parallell linje med strandkanten och vägen lika så. Havet är blågrönt och ser nästan grumligt ut av vågorna. Vid horisonten passerar ett par lastfartyg, de ser ut att stå stilla, jag undrar var de är på väg och varifrån de kommer. De talar om en annan värld, en annan aktivitet.

Om jag på förhand skulle beskriva sinnebilderna av gotländskt landskap är raukarna förmodligen en stor del av den bilden. Jag tänker på färjan över till ön, de inramade bilderna på väggarna inne i båten, där står de avbildade i en perfekt solnedgång. Uppenbarligen fascinerar de. Det finns en djup mystik kring dem, även om jag kan begripa hur de formats genom årtusenden av erosion är det också helt obegripligt. Med lite fantasi kan de föreställa nästan vad som helst. Ungefär som att betrakta moln, då kan bara fantasin sätta gränserna för vad de kan föreställa. Raukarna ser ut som strandade och förstelnade moln. Formade av tiden.

Fig. 7: Bilden visar vägen i förgrunden och utblicken från platån

Jag börjar röra mig ned för slänten, den är brant, den är vågig och ser nästan ut som ett förstelnat draperi. En diagonal rörelse nedför mot där raukarna är som störst och mest artikulerade. Medan jag går nedför upplevs raukarna ur olika vinklar, från att på håll betrakta dem från ovan till att de långsamt växer tills att jag är mitt bland dem. Stenarna är släta, formade av vågornas och de ser ut att skifta i en rosagrå ton. Det är en speciell känsla att gå i grus. Medan jag går tänker jag på hur raukarna ligger där halvt i vatten, halvt på land och hur vågorna bryts strax utanför. De ser ut som ruiner, i motljuset ter de sig nästan svarta och som att de var täckta av sot.

Fig. 8
48

Fig. 8: Bilden visar raukarna i motljus.

Vågorna fyller luften med små vattendroppar, det luktar hav och smakar salt. Ljudet från havet tillsammans med vinden är öronbedövande. Jag tänker på när jag bodde på Hornsgatan i Stockholm, det konstanta bullret från alla fordon som nästan drev en till vansinne, men här känns det rätt. På vissa ställen är raukarna ljusare, den gråa ytan av har nöts bort och under syns den ljusa kalkstenen. Det är spår från andra som klättrat här, jag följer efter och klättrar upp i en av raukarna. Vinden rycker tag i en, vid varje vindby måste jag hitta balansen för att inte trilla. Havet är skrämmande, framförallt när det är så pass våldsamt och så nära.

Raukarna skapar en struktur av rumsligheter, det är som att någon byggt en perfekt lekplats. En labyrint av gömställen och den spännande klättringen väcker en känsla av lekfullhet. Rummen tycks ha en rund form, i vissa har väggarna delvis försvunnit. Varje rum medför en ny upptäckt, i det ena en sandstrand, i det andra spåret från en eldstad och i den tredje grunt klart vatten. Raukarna skapar skyddande rum, innanför väggarna är det lä i kontrast mot

omgivningen. Jag lutar mig mot en vägg i ett av rummen. Solen värmer något genom de skira molnen. Jag tar fram kaffe och choklad, det är sällan choklad smakar så gott som när det är kallt ute.

Fig. 9
50

Fig. 9: Bilden visar enarna.

Där enarna börjar upplevs det som att platsen slutar. Jag rör mig in bland dem i sicksack, de har nästan samma struktur som raukarna. Där det tidigare gick att klättra väntar nu taggar. Marken är täckt av mossa som gör det mjukt att gå. Det luktar speciellt, nästan som skog av barr, mossa och fukt. Plötsligt kliver jag ut på en åker, den måste blivit plogad nyligen. Den mörka jorden är prickig av alla vita stenar. Det är fascinerande att bara drygt hundra meter bort börjar havet. Att det går att odla på en sådan här plats, allt annat känns så kargt.

Medan jag går tillbaka från åkern försöker jag att sammanfatta den initiala upplevelsen av platsen. Ett kargt och väderbitet landskap där form och upplevelse är präglad av naturens krafter. Raukarna bidrar vördnadsfull mystik som samtidigt uppmanar till en sorts lekfullhet. Landskapets tydliga läsbarhet är något som förvånar mig, allt är synligt och berättar något.

Att Jorda

“Grounding is more about reading and understanding a site through repeated visits and studies. The site contains both a residue and a promise; its surrounding context, its soil, climate, water, ecology, and history are unique and special.”

– Girot 1999, s. 62

Att Jorda

Prolog

Syftet med det andra steget är Att Jorda är att studera platsen genom återupprepade besök för att förstå och läsa landskapet, att tolka de landskapselement som finns på platsen.

Attityd

- *Nyfiken*
- *Analytisk*
- *Inkluderande*

Handling

- *Utforska*
- *Undersöka*
- *Dokumentera*
- *Vara*

Vägledande frågor

Hur uttrycker sig landskapet

Hur används landskapet

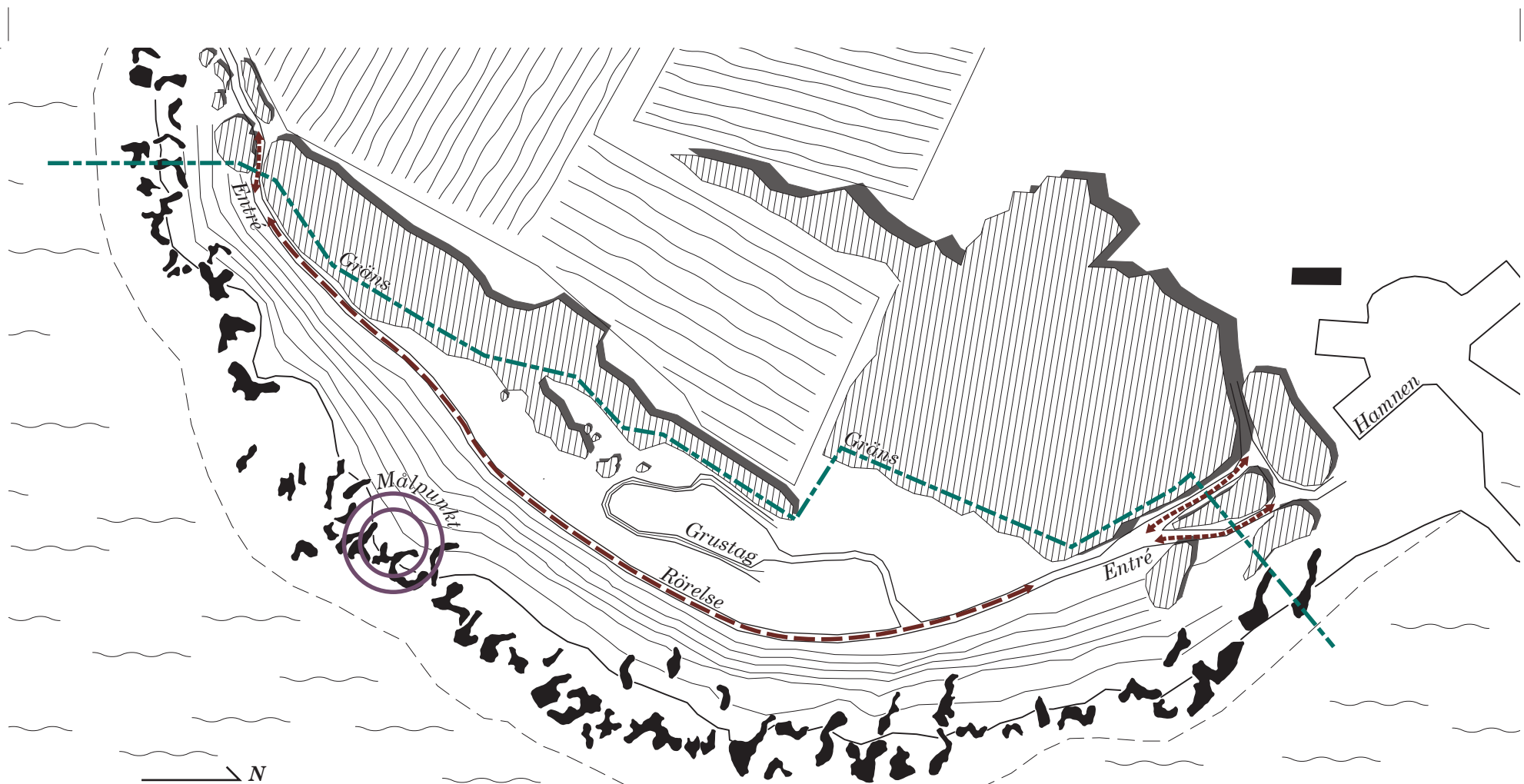
Vilka element består landskapet av

Hur är landskapet uppbyggt

Vad påverkar upplevelsen av landskapet

Hur är landskapet uppbyggt

Vad påverkar upplevelsen av landskapet

— N

Fig. 10, Plan skapad utifrån GDS-Ortofoto, 1m färg © Lantmäteriet
Efterbearbetning av Ivar Michélsen

Fig. 10: Illustrerad karta över platsen med dess upplevda gränser, entréer, rörelser och målpunkt.

Upplevelsen av platsens storlek och gränser

Platsen har en nord-sydlig riktning och sträcker sig längs med kusten ute på en udde. I öster gränsar platsen mot havet, i väster avslutas den upplevda platsen av ett skogsbryn. I söder smalnar rummet av och avslutas där enarna möter havet. I norr avslutas platsen av ett par skogsdungar. Det vanligaste sättet att anlända till platsen är via hamnen i Vändburg som ligger strax norr om området, det upplevs således som platsens huvudsakliga entré. Platsen har en omkrets på cirka 1400 m och det tar ungefär 20 minuter att gå runt. Rummet är ungefär 600 m långt och 130 m där det är som bredast från brynet till havet. Platsen präglas av en höjdskillnad på ungefär fem meter mellan platån och havet.

Huvudrörelsen genom platsen följer dess nordsydliga riktning längs med vägen uppe på platån. Det är en del av en kustväg som avslutas vid Holmhällars naturreservat. Från vägen ges utblickar över havet och raukarna längs med strandkanten. Jag upplever att raukarna är den största målpunkten på platsen och då främst i den södra delen där de är som mest artikulerade. Rörelsen genom landskapet längs med vägen kan ses som en målpunkt i sig. Syftet med att besöka landskapet är i form av rekreation och att uppleva naturen. Norra delen av landskapet präglas av industriell karaktär på grund av grustaget som bidrar med en viss ruderat karaktär.

Fig. 11
56

Fig. 11: Bilden visar kraften från havet.

Upplevelsen av väder och vind

Det som kanske påverkar upplevelsen av en plats är dess väder. Det här är en plats formad av vädrets krafter och vädrets påtaglighet är essentiell för hur den upplevs. Den mycket karga platsen är utsatt för hela östersjöns kraft. Det är inte hit man går ifall man vill söka skydd, här är allt exponerat. Det karga och blåsig, det som kan tyckas otrevligt i många andra sammanhang är här en stor del av platsen. Allt som finns här är anpassat efter dessa förutsättningar. Solen går upp ur havet i öst, vandrar över himlen och försvinner sedan bakom trädköparna i väst. Bortsett från de kalla vindarna är det lite som vittnar om vilken årstid vi befinner oss i. Under platsbesöken kom vinden på från sydöst

Natten är kolsvart bortsett från alla miljontals stjärnor som täcker himlavalvet. Som stadsbo är jag inte van vid att se stjärnor på det här sättet. Det enda mänskliga ljus som syns är från de lastfartyg långt ute till havs. När synen begränsas av mörkret aktiveras de andra sensoriska organen, ljudet från havet är betydligt starkare

Fig. 12

Fig. 13

Upplevelsen av spår från aktivitet

Människor lämnar spår, överallt finns det spår från mänsklig aktivitet. Det kan röra sig om allt från fotavtryck i sanden till en betongbunker. Genom att följa dessa spår kan vi få en förståelse för hur platsen används.

Fig. 12: Bilden visar hur vägen rör sig genom enbuskarna vid platsen södra entré

Fig. 13: Bilden visar en eldstad i ett av raukrummen.

Vägen

Bortsett från grustaget är vägen det mest markanta spåret i landskapet. Den slingrar sig över platån som en ådra i landskapet, vägen knyter ihop platsens norra entré med den södra och det är via den man färdas genom landskapet. Jag kan inte bedöma om vägen är anlagd men troligtvis har det inte behövts, det hårt packade gruset är redan som perfekt att köra på. Vägen markeras av att gruset är ljusare, bildäcken har nött bort dess annars gråa karaktär. Vägen följer kanten där platån övergår till slänten ner mot vattnet och raukarna. För den som endast färdas igenom platsen erbjuder hela sträckan utblickar över vattnet och raukarna.

Rekreation

I en av de rumsligheter som raukarna skapat hittar jag spår efter en eldstad. Skydd från vind och vänd mot där solen går ner bakom trädtopparna har några kanske grillat korv eller umgåtts. Raukarnas rumsligheter uppmanar till nyfikenhet och en rörelse mellan dem, en egenskap som jag tror gör att de drar till sig besökare och uppmanar till en vilja att interagera med platsen.

Vid första anblicken ser platsen orörd och stilla ut med raukarna som frusna gestalter. Vid närmare anblick upptäcker jag snabbt hur vi även här lämnat våra spår. De lavar och alger som täcker raukarna har på vissa ställen nöts bort, den annars ganska vassa ytan är här avrundad och den rosa-vita kalkstenen syns igenom. På dessa ställen är det som lättast att klättra, genom att följa spåren från andra lär man sig snabbt att röra sig smidigt bland raukarna. Som plats för rekreation och naturupplevelse har platsen redan alla egenskaper, jag ställer mig frågande till om platsen är i behov av landskapsarkitektur överhuvudtaget. Att stärka upplevelsen av landskapet är inte något som behövs, utan snarare handlar det om att tillföra eller att tillgängliggöra en upplevelse.

Fig. 14

Fig. 15

Grustaget

Norra delen av platsen utgörs av ett grustag vilket är för upplevelsen det mest påtagliga spåret. Grustaget är industriell påverkan på platsen och av de nya traktorspåren att döma är industrin fortfarande igång. Gruset är svallat och fördelat i jämn storlek vilket säkert perfekt för olika ändamål. Det kan liknas vid ett sår, som aldrig kommer att läka. När grävskopor tagit stora tuggor av platsen på det här sättet blir den mänskliga påverkan extra tydlig. Det blir i det här fallet också en brutal kontrast till den annars naturpräglade upplevelsen av landskapet. Samtidigt talar grustaget om platsen som en värdefull naturtillgång. Platsen blir på ett sätt levande och inte i ett stadie av stagnation för att sommargäster ska få en självförverkligande naturupplevelse.

Den kontrastverkan grustaget bidrar med kan vara positiv för upplevelsen. Det fula med grustaget gör på ett sätt upplevelsen av det naturliga ännu mer påtaglig. Sett till min bild av platsen är det första jag vill göra är att rätta till detta misstag. Att återskapa den kontinuitet jag tycker finns hos platsen som nu grustaget avbryter. En initial instinkt att vilja rätta till det fula istället för att se det vackra i det fula. Under undersökningen av platsen är kanske grustaget det landskapselement som växer mest i mina ögon, från en anomali i till en uppskattad del av helhetsbilden av platsen.

Fig. 12: Bilden visar hur vägen rör sig genom enbuskarna vid platsen södra entré

Fig. 13: Bilden visar en eldstad i ett av raukrummen.

Skräp

När jag letar efter spår är skräpet bland det första som slår mig. Det är saker vi gjort oss av med eller lämnat efter oss som egentligen inte tillhör platsen. Skräpet finns överallt, här blir det extra tydligt längs med hela stranden. Havet har fört med sig en otrolig massa skräp ifrån långt borta. Jag hittar bland annat Cola-burkar från Portugal, motorolja från Tyskland och schampo från Polen. Det är något djupt tragiskt med allt skräp, de döende haven och mänsklighetens avsaknad av respekt för naturen.

Men det finns också något jag tycker är väldigt spännande med skräpet. Jag ägnar mycket tid åt gå runt längs strand, vända på skräp, försöka lista ut varifrån det kommer och vad det är för något. Världen känns plötsligt som att den är rätt liten. Det är självklart att jag inte vill se skräp på stränderna men det tillför också viss kvalitet, att leta efter strandfynd. Att det på platsen finns element som uppmanar till utforskande och fantasi. Precis som att betrakta människor, deras kläder, gångstil och ålder triggas fantasi och en berättelse om deras liv. På samma sätt berättar den portugisiska cola-burken också en historia.

 N
 Fig. 16, Plan skapad utifrån GDS-Ortofoto, 1m färg © Lantmäteriet
 Efterbearbetning av Ivar Michélsen

Fig. 16: Kartan visar de olika banden jag upplever att platsen utgörs av.

Upplevelsen av platsens form och delar

Själva landskapsrummet har en konvex form och följer uddens form. I norr avgränsas det av skogsbrynet som sedan följer som en fondvägg längs med rummet i väster och avslutas i söder av ett buskage av enar. Platsen avgränsas i öster av havet som fungerar som en fysisk gräns, men visuellt slutar platsen i horisonten. Det gör att rummet upplevs som storskaligt och öppet. Skalan på de vindpinade träden och raukarna i förhållande till det karga och öppna gör att rummet upplevs som vidsträckt och storskaligt.

Bland det första jag tänkte på under *Att Landa* var hur landskapet var visuellt komponerat. Platsens delar som utgör denna komposition kan beskrivas som sex band som följer uddens konvexa form. Dessa har alla sin egen karaktär beroende på deras specifika element, tillsammans utgör de den totalitet som är platsen Vändburg. Karaktärsområdena är: Havet som avslutar rummet och gränsar mot Raukarna. De i sin tur följs av bandet Stranden som i sin tur följs av den vågiga Slänten som övergår i den plana Platån. Som en fondvägg avslutas rummet med Brynet i väster.

Fig. 17
64

Fig. 17: Bild ut över det vidsträckta havet.

Havet

Närvaron av havet är förmodligen det landskaps-element som påverkar upplevelsen och karaktären på platsen mest. Rent fysisk har de krafter havet medför i form av vågor och vind i stor utsträckning format den plats vi kan se. Närheten till havet har på samma sätt en enorm inverkan på hur totaliteten av platsen upplevs. Alla de andra banden och hur de upplevs beror på att de är i en havsnära miljö. Havet kan ha tusen olika gestalter, det är i ständig rörelse och förändring. Från vågor som vräker in över raukarna till en blank spegelbild. Det påverkar den sensoriska upplevelsen av platsen med lukten av salt och ruttande tång, det ständiga bruset från vågorna och den vinande vinden.

Havet bidrar med en känsla av det okända till platsen, det vidsträckta och på många sätt en skrämmande känsla. Det väcker också en fascination och reflekterande sida hos mig. Hur ser det ut under ytan, vilka fiskar lever där och alla de lastfartyg, vart är de på väg?

Fig. 18
66

Fig. 18: Bilden visar Vändburgs raukar.

Raukarna

Som specifikt element är raukarna det som i störst grad karaktäriserar platsen. Som landskapselement är det kanske raukarna som är det mest signifikant för den gotländska landskapsbilden. Precis som många före mig kan jag inte sluta fascineras av dem, jag tror att det beror på den mystik de för med sig och det obegripliga i och hur dessa kalkstensstrukturer en har uppkommit. De frambringar en nyfikenhet, en vilja till att interagera och leka med platsen. Bandet av raukar uppskattar jag mellan 10 och 15 meter brett, vissa delar är otillgängliga och omgärdade av vatten. Genom att vara halvvägs ut i vattnet och halv uppe på stranden kopplar raukarna ihop platsen med havet. Där man kan gå täcker grus marken, men endast ett tunt lager, bara genom att gräva med händerna når man snabbt ner till berggrunden.

Tiden har format och skulpterat kalkstenen till dessa former och varje rauk har sin unika form. Från nära håll upplevs de som individuella strukturer men på avstånd avtecknar raukarna sig som en samling av siluetter eller ruiner. Raukarna är organiserade

runt en cirkulär form vilket gör att de skapar olika rumsligheter. Hur stark känslan av ett rum är beror på raukarnas höjd, i den södra delen där de är som mest välartikulerade infinner sig känslan av att röra sig mellan olika kamrar. Medan i norra delen av platsen är raukarna betydligt mindre och ter sig i större utsträckning som stenar än som skulpturer.

Jag betraktar raukarna, de står där som om de vore förstelnade varelser. Deras oregelbundenhet och att varje rauk har sin unika form får en att tänka och fantasin att spinna iväg. Vad kan de föreställa? Det är ett poetiskt inslag i landskapet. Som jag tidigare konstaterat, det är ungefär som att betrakta moln. Det finns en djup mystik kring dem, det obegripliga i hur de har formats. Ur ett teoretiskt perspektiv kan jag såklart förstå hur kontinentaldrift, metamorfos, istider, fysisk och kemisk erosion har förvandlat ett korallrev till vad de är idag. Men samtidigt är det helt ogripbart, det går inte ens att föreställa sig vad det tidsperspektivet innebär.

Fig. 19
68

Fig. 19: Bilden visar stranden med dess vita stenar längs med kusten

Stranden

Stranden utgör det band på tre till fyra meter brett som sträcker sig längs med kusten mellan raukarna och slänten. Den karaktäriseras av framförallt de nästan vita stenarna som lyser i solen. Under tidens lopp har de svallats fram och tillbaka tills att de blivit nästan runda. Bandets bredd vittnar om att långt större vågor med jämna mellanrum slår mot dessa stränder. Bandet saknar egentliga rumsliga egenskaper men utgör den remsa där man rör sig längs med vattnet. Det är bland de vita stenarna jag letar efter strandfynd och fossil. Små rester av havstulpaner och förhistoriska djur som en gång levte på denna plats.

Fig. 20
70

Fig. 20: Bilden visar en utblick över slänten.

Slänten

Slänten är det band som knyter ihop platån med stranden och raukarna. En uppskattningsvis mellan 30-50 m bred slänt med en höjdskillnad på cirka 5 meter. Slänten är mycket karg, här växer knappt något förutom enstaka kämpande björksly. Marken är täckt av sten, istället för att vara vita är stenarna här täckta av alger och lavar som gör att slänten skiftar i grått. Slänten som element och rum i landskapet fungerar till största del som en passage mellan platån och raukarna. Det finns få anledningar att stanna här då dess karaktär är karg och ogästvänlig men väldigt vacker. Det mest iögonfallande är hur slänten är formad som i vågor. Det är spår från landhöjningen, jag tänker att det ser ut som årsringar, mer bestämt som geologiska årsringar. Jag får associationer till de kartor och modeller som är återkommande i avbildningar av platser. Men här är höjdkurvorna en del av platsen, en egenskap som bidrar till den upplevda läsbarheten av platsen. Slänten upplevs ur flera olika vinklar, dels så betraktas den ovanifrån då man ser hur den vågar sig. Sedan rör man sig över vågorna ner mot stranden. Från stranden upplevs slänten som en vägg inåt land.

Fig. 21
72

Fig. 21: Bilden visar den karga platån och spåren efter de fordon som kört här.

Platån

Platån karaktäriseras av den plana och öppna steniga ytan utan volymer, de få träden som finns här blir punkter dit blicken dras. Grusvägen slingrar sig fram över platån. Grustaget som tidigare beskrivits är en del av platån och finns en industriell karaktär i den norra delen. Den öppna ytan upplevs som storskalig och mycket karg. Platån fungerar främst som utgångspunkt för att uppleva och ge en överblick över platsen. På platån rör man sig genom platsen längs med kustvägen.

Fig. 22
74

Fig. 22: Bilden visar mötet mellan brynet och platån.

Brynet

Brynet är det avslutande av de sex banden som utgör den upplevda kompositionen av platsen. Brynets främsta upplevelsemässiga funktion är att det ramar in och ger ett tydligt avslut av platsen. Men det är också genom brynet man anländer till platsen. Brynet utgörs av ett tätt buskage av enar, att de är städsegröna och kompakta gör att det ganska smala brynet upplevs som en solid vägg och det finns nästan ingen visuell kontakt med åkern bakom. Även om det på håll upplevs som ogenomträngligt finns det massvis av gångar och rumsligheter mellan enbuskarna.

Fig. 23
76

Fig. 23: Bild som visar stenarna nere på stranden.

Stenarna

Allt är av sten. Sten är materialet som präglar upplevelsen av platsen. Den finns här i olika former och storlekar, från raukarna som en del av berggrunden till det svallade gruset längs med stranden. Det mesta är kalksten, en sedimentär bergart av gamla växter och djur som under miljoner år under högt tryck till slut nått dagens ljus i form av sten. Grus som golv innebär en viss upplevelse när man går, marken sjunker undan, den rör på sig och steget känns lite tyngre. Att gå längs med stranden och leta efter fossil är en trevlig aktivitet. Livet i stenarna, gammalt liv i hård förpackning. Miljontals år gamla växt- och djurdelar, hur såg platsen ut då?

Fig. 24

Fig. 25

Fig. 24: Bilden visar kaninhål i marken.

Platsens invånare

Kaninerna eller *Rabbis* som de kallas, när man börjar tänka på dem syns spåren av överallt. När jag rör mig mellan enarna hör jag hur det prasslar när de flyr i panik. Kaninpluttar ligger överallt mellan stenarna på platån och vid brynet, under enbuskarna syns deras bon. Det är kaninens sätt att forma platsen. Fåglar bor också här. Måsar svävar i luften ovanför raukarna i sökandet efter mat. Några gudingar guppar bland vågorna utanför, en havsörn stryker längs med kusten och två glador cirkulerar ovanför åkern med jämna mellanrum.

Fig. 25: Bild som visar hur björkarna avtecknar sig mot himlen.

Växternas gestalt

Det pågår en kamp på liv och död ute i landskapet, det blir extra synligt i den här typen av natur. Det som växer och lyckats överleva här är format av det karga och vindpinade landskapet. Bland det första som slår en när man studerar växterna är deras skala, i jämförelse med fastlandet når de flesta träd och buskar här endast halva den storlek de annars kan. I det karga landskapet uttrycker sig nästan varje träd eller buske som solitär och upplevs därför som extra karaktärsfulla. Varje individ blir synlig och avtecknar sig som levande skulpturer.

Den största delen av växtligheten här utgörs av en, *Juniperus communis*, och vårtbjörk, *Betula pendula*. Ett par tallar, *Pinus sylvestris*, och oxlar, *Sorbus intermedia*, även uppslag av videväxter, *Salix*. De alla uttrycker en långsam kamp mot vinden, om vatten och näring.

Fig. 26
80

Fig. 26: Bild på två fiskebodas längs med kusten. Ett möte mellan de två material som karakteriserar landskapet.

Nedslag i Landskapet

En plats kan inte ses som en isolerad händelse utan för att förstå den måste vi också undersöka och förstå den kontext platsen befinner sig i. Utifrån platsen utforskade jag det omgivande landskapet, för att försöka förstå vilken kontext den befinner sig i och hur det är en del av upplevelsen.

Material

Från stenvastar till lokala hus är de sprungna ur landskapets lokala material. Som mycket annat i det här landskapet upplevs det mesta i gråa nyanser. Kalksten och grånande furu sammanfattar landskapets karaktäristiska material.

Fig. 27
82

Fig. 27: Bilden visar gamla vrakdelar som spolats upp på land.

Strandfynd

Att leta efter strandfynd är lika mycket en aktivitet som att upptäcka nya aspekter av platsen och landskapet. När jag rör mig längs med havet på stenstränderna blir havets kraft tydlig. Allt material det för med sig iland, den enorma mängden ruttnande tång, släke, som ligger som en lilasvart matta över stränderna. Jag hittar spår från ett gammalt skepp, kanske har det förlist i hårt väder eller så har det bara övergivits åt tiden. Det gamla grånande träet, täckt av lavar ligger utspritt bland stenarna. De gamla bultarna och muttrarna rostar. Havet tillför det oväntade till landskapet, det för med sig historier som påverkar upplevelsen av landskapet.

Fig. 28
84

Fig. 29: Bild som visar stenblock uppkastade i en hög, på det ena blocket står "skrot" skrivet.

Stenbrottet

Jag hittar till ett stenbrott, en lokal industri som fortfarande är full igång. Här bryts den välkända Hoburgsmarmorn, stora block av sten sågas från berggrunden och forslas sedan iväg till ett stenhuggeri. Kvar lämnas en knivskarp profil där sedimentlagren som under miljontals år format stenen tydligt framträder. Det går att tyda spåren av havstulpaner och andra förhistoriska växter.

Bredvid själva brottet ligger de massiva block som av ett eller annat skäl inte gått att använda uppkastade i högar. De är stora som bilar, på ett står det med stora bokstäver skrot skrivet. Det är de stenar med sprickor eller skador som gör att de inte lämpar sig för att göra tunna bänkskivor av. Jag har dock svårt att se dem som skrot, de se stora blocken är inspirerande.

Fig. 29

Fig. 30

Fig. 30: Bilden visar hur någon har ristat in en penis i en sandsten.

Fig. 31: Bilden visar en labyrinth något har uppfört.

Avtryck som ger intryck

Någon har bemödat sig med att rista in en stor penis i en sandsten vid vattenkanten. En aktivitet som måste tagit timmar. Kanske kan det ses som en modern hållristning, en hälsning eller en mild provokation? Det är oklart men det är ett överraskande och underhållande inslag i landskapsbilden. Det är de här små oväntade mötena som får mig att verkligen uppskatta landskapet som fenomen. På ett annat ställe har någon lagt ut små stenar i gräset i en stor spiralform, en labyrinth. Att se hur vi interagerar med landskapet och formar det är inspirerande. Nere vid stränderna möts jag flera gånger av de små stenpyramiderna där någon har staplat stenar ovanpå varandra. Hur människor lämnar sina avtryck på en plats är väldigt intressant. Någon som utfört en handling som helt saknar funktion, lämnat efter sig ett spår till nästa besökare. Den i sin tur ser skulpturen och kanske bygger sin egen. En kommunikativ gest där man visar att man varit på platsen. Ett beteende som jag tror endast förekommer om platsen uppmuntrar till och ger möjlighet till det.

Fig. 31
88

Fig. 32: Bild på en sedan länge övergiven försvarsmast.

Mystik

Längs med kusten möter jag flera gamla försvarsanläggningar som bunkrar och radiomaster. De berättar en historia om en tid då hotet mot att Sverige skulle dras in i ett krig var större. Nu står de kvar, övergivna som mycket mystiska inslag i landskapsbilden.

Att Hitta

*“What is found is the je ne sais quoi ingredient that conveys a
distinct quality to a place.”*

– Girot 1999, s. 63

Att Hitta

Prolog

Det tredje steget är *Att Hitta*, syftet är att hitta de eller den specifika kvaliteten hos platsen som är essentiell för dess varaktiga identitet. Girot beskriver det som platsens "*Je ne sais quoi*" (Giro 1999, s.63), vilket rakt översatt betyder "Jag vet inte vad", ett franskt uttryck för att beskriva en kvalitet som är svår att beskriva eller namnge (Cambridge Dictionary, *Je ne sais quoi*).

Attityd

- *Sökande*
- *Inkluderande*

Handling

- *Hitta*
- *Undersöka*
- *Analysera*

Vägledande frågor

- Vad karakteriserar landskapet*
- Vad är kärnan i min upplevelse*

Fig. 33
92

Fig. 33: Kollage över bilder som jag anser representerar platsens identitet.

Identitet

När jag väl ska sammanfatta vad som är kärnan i platsen så är det svårt att undvika att tala om havets betydelse för den upplevda platsen. Alla omständigheter, upplevelser och upplevelser beror på närheten till havet. Med havet som bakgrund står raukarna som tysta stilla gestalter, deras närvaro är en mycket stor del av platsens identitet. De förmedlar en känsla av djup mystik och väcker mängder av frågor kring dess uppkomst och ursprung. Att uppleva det obegripliga är en viktig del av identiteten för denna plats. Identitet byggs upp av en kontrast mellan stenlandskapets allvarsamhet och upplevelsen av det lekfulla som uppmanar till utforskande.

Fig.34
94

Fig. 34: Bild på en av de stenpyramider som hittades.

Det jag hittar som får symbolisera denna lekfullhet är stenpyramiden. Den berättar om en plats som uppmanar till en kreativ interaktion. Upplevelsen av grustagets industriella karaktär och den spänning som uppstår i förhållande till den annars poetiska och natursköna platsen mynnar ut i en tillåtande plats.

Att Grunda

*“Founding inevitably happens each time something new occurs,
staking out the ground for future events.”*

– Girot 1999, s. 65

Att Grunda

Prolog

Det fjärde steget är *Att Grunda*, det syftar till att lägga grund för platsens nya framtid. Det är inom det här steget gestaltningen sker, de tre föregående stegen syntetiseras till en gestaltning.

Attityd

- *Analyserande*
- *Kreativ*
- *Inkluderande*

Handling

- *Syntes*
- *Testa*
- *Analysera*

Vägledande frågor

Vad reagerar idéerna på?

Vad ger gestaltningen grund för?

Vad anspelar det här på för upplevelse?

Att sätta grund för en ny framtid för en plats är ett stort ansvar. Ju längre tid som jag vistades på platsen desto mer började jag att uppskatta dess särdrag och hur platsen fungerade i sitt sammanhang. Jag upplever platsen som idag välfungerande och intresseväckande. Spänningen mellan det industriella och det natursköna är inte ett problem utan snarare en tillgång för det upplevelsemässiga. Det är en plats där allt är synligt, alla dess beståndsdelar ligger blottlagda. Att se exempelvis grustaget som ett "misstag" och sedan vilja rätta till det för att upprätthålla en känsla av den orörda naturen skulle vara att handla mot platsens identitet.

Då jag upplever platsen som en välfungerande totalitet kom inte de idéer som behandlades under Att Grunda att vara av bevarande karaktär. Utan de gestaltningsidéer som utkristalliserades skulle tillföra något till upplevelsen av platsen. Att genom landskapsarkitektur tillföra ett nytt element till platsen som är en reaktion på de upplevelser jag haft. För att kunna skapa platsspecifik landskapsarkitektur formulerades ledord utifrån vad som hittats, de gestaltade tilläggen skulle anspela på platsens mystik och även dess lekfulla inslag. De skulle berätta en för platsen ny historia baserade på de historier platsen hade berättat för mig.

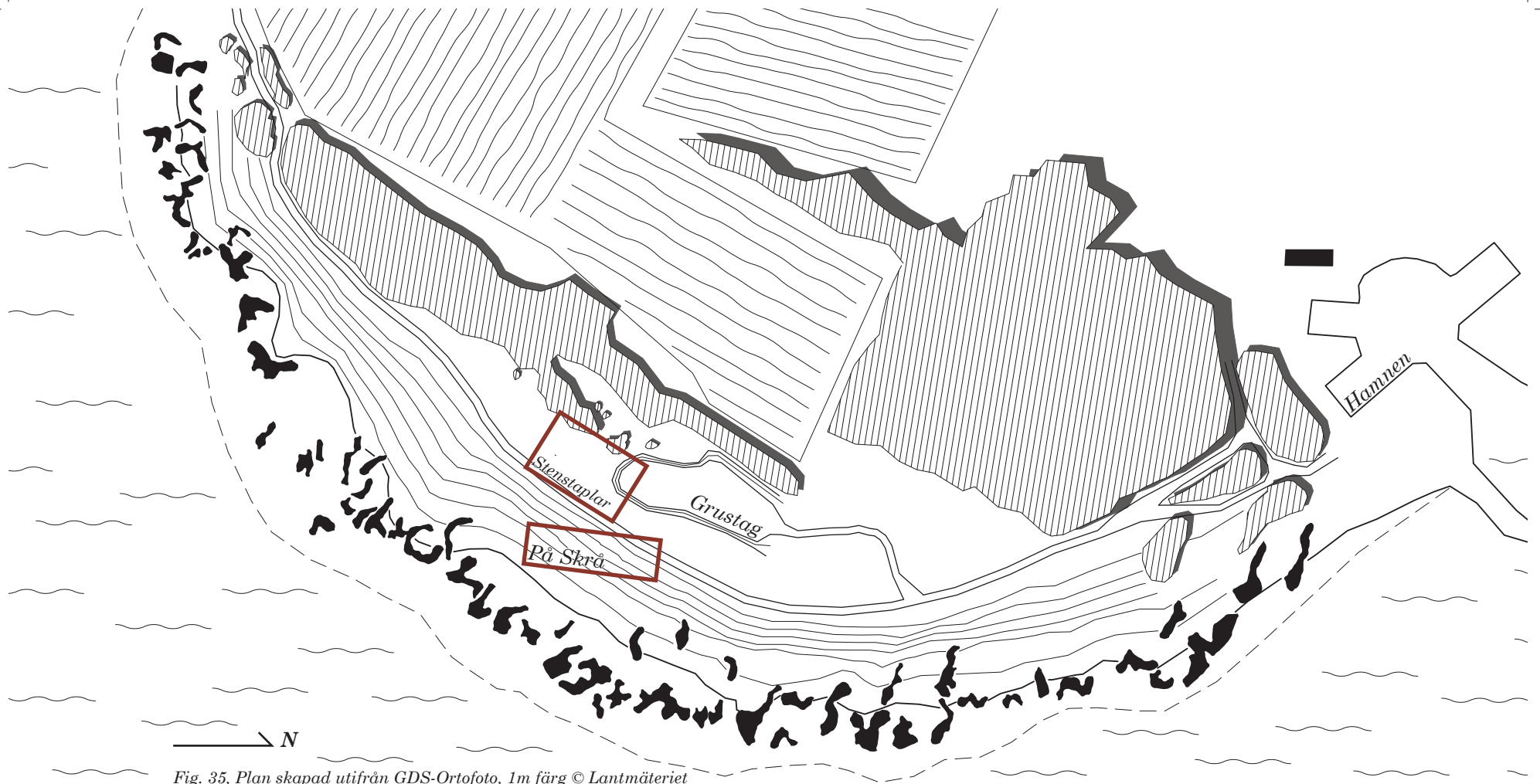

Fig. 35, Plan skapad utifrån GDS-Ortofoto, 1m färg © Lantmäteriet
Efterbearbetning av Ivar Michélsen

Fig. 35: Illustrerad karta som visar var de båda idéförslagen gestaltas.

Val av platser

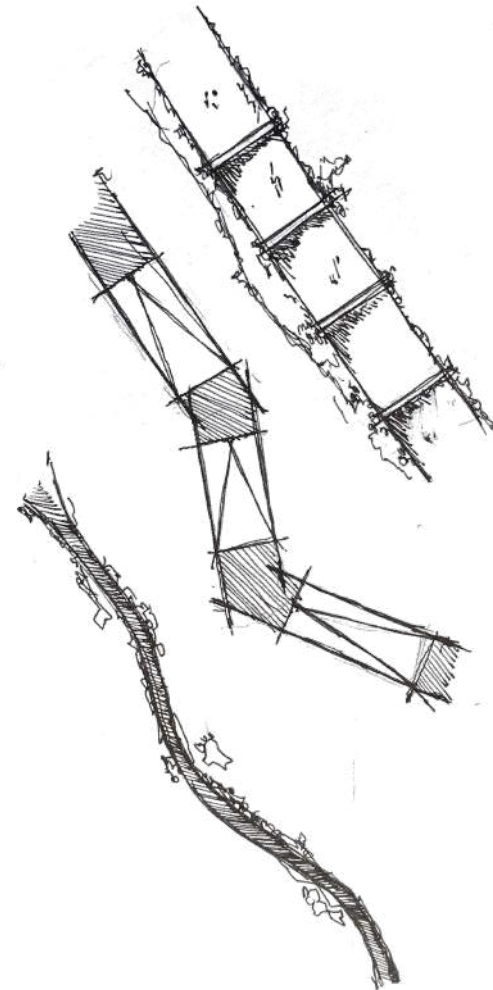
Av de idéer jag fick under de föregående tre stegen för hur landskapsarkitektur skulle kunna tillföra något till platsen var det två som var mer konkreta. På ren intuition valde jag att arbeta vidare med dessa två gestaltningsidéer, På Skrå och Stapla Sten. Mer specifikt om dessa under idébeskrivning för respektive gestaltningsidé. De valda platserna för de respektive idé baseras i lika hög utsträckning på att det specifika stället upplevs tillåta denna typ av interaktion. Som att det specifika stället är en förutsättning för själva idéen. Valet av plats för På Skrå bygger att jag anser och identifierade just

denna plats som det bästa sättet för upplevelsen att närma sig målpunkten där raukarna är som mest artikulerade. Genom att röra sig just på skrå ned för slänten från platån och uppleva hur raukarna långsamt växer. Den andra idéen, Stapla Sten, är platsen vald strax söder om grustaget, tanken är att platsen ska reflektera spänningen som finns mellan det industriella och det naturliga. När man rör sig genom landskapet via kustvägen är tanken att man ser raukarna längs med stranden på ena sidan och stenstaplarna på andra sidan väggen. Ett spännande möte mellan mystik skapad av naturen och mystik skapad av människan.

På Skrå

Utgångspunkten för idén är en rörelse mellan platån och det ställe som identifierades som platsens målpunkt. Där kustvägen börjar ta av inåt land vill man i mening röra sig rakt fram, diagonalt ned för slänten. Att ta sig ner för slänten på skrå utgick den skissande processen ifrån. Genom att anlägga en stig/gång/väg ner för slänten här skulle tillgängliggöra upplevelsen av platsen. Den relativt branta slänten med sitt grus är inte helt enkel att ta sig nedför för alla.

Fig. 36: Visar tre olika alternativ för att ta sig ned för slänten. Överst: En åsne stig. Mitten: Ett rampsystem. Underst: En stig.

*Fig. 37: Visar tre olika alternativ för att ta sig ned för slänten.
Överst: Ett alternativ som bygger på en smal gångyta, typ stig.
Mitten: En lösning som svävar ovan slänten, typ ramp. Underst:
En större plan gångyta skapas, typ åsnestig.*

Tre huvudalternativ för hur denna rörelse testades och utvärderades i förhållande till platsen. Det var tre potentiella lösningar för det uppkomna problemet. Den ena lösningen var en smal stig som skulle slingra sig ned för slänten, en idé som skulle påverka upplevelsen av platsen så lite som möjligt. En fullt realistisk lösning men jag anser att den inte svarar på syftet att skapa en landskapsarkitektonisk installation. Jag tog dock med mig var främst den slingrande formen som följer släntens form. Ett annat alternativ skulle vara en ramplösning som svävade ovan slänten. En lösning jag har svårt att finna trovärdiga belägg för i förhållande till min undersökning av platsen. Det tredje alternativet var en åsnestig ned för slänten, att trappsteg får ta upp höjdskillnaden med större plan. En lösning som jag började skissa på som en rak form diagonalt ned för slänten. Idén om en långsam etappvis nedstigning för slänten stämmer överens med hur jag anser att nedstigningen ska upplevas. Den raka formen skar sig dock med det annars mjuka formerna på landskapet. Undersökandet av typ av lösning landade i att en åsnestig ska slingra sig ner för slänten.

Fig. 38: Kollage av bilder som sammanfattar idé och materialitet. Vrakdelar som spolats upp på land av havet.

För att hitta inspiration till form och utförande återgick jag till landskapet. De strandfynd av vrakdelar användes som utgångspunkt. Hur havet har format platsen skulle också synas i landskapsarkitekturen. Strandfynd och grånande furu har stark lokal anknytning. Idén till utformningen är att den ska förmedla något som havet sköljt iland, associationer till ett vrak tillför mystik.

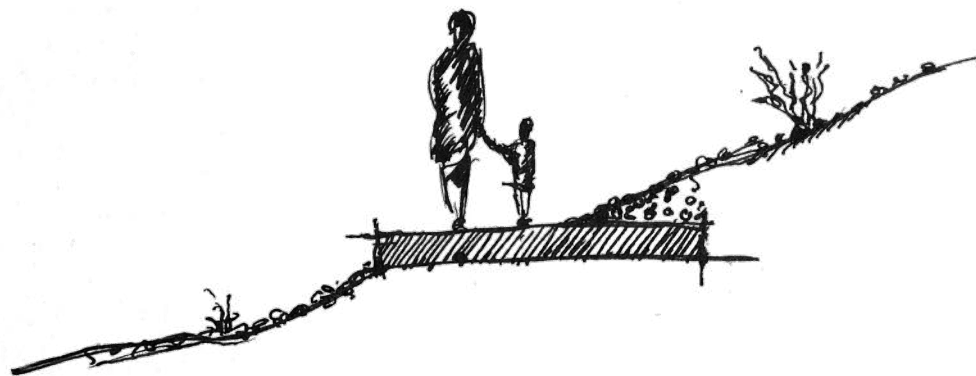

Fig. 39: Visar en sektion över hur stockarna som utgör stegen i åsnestigen skär in i slänten. Som att vågorna blottat något som tidigare låg under gruset.

Åsnestigen bygger på att stockar inspirerade av vrakdelar är inskjutna i slänten. Dessa stockar utgör åsnestigens steg. Mellan stegen jämnas marken till så att själva gångytan är plan. För att idén ska symbolisera något som havet har sköljt fram under täcket av sten har stockarna en visning ut mot havet. Medan inåt, mot slänten, får åsnestigen en mjuk kant där släntens grus täcker ändarna. Tanken är att det ska ge ett intryck av att själva åsnestigen endast utgör en liten del av en större okänd struktur dold under grus och sten. Kanske ett gammalt vrak. Genom den etappvisa nedstigningen för slänten upplevs raukarna först från ovan som siluetter, medan man rör sig nedåt växer de långsamt och syns ur olika vinklar tills att man är mitt bland dem.

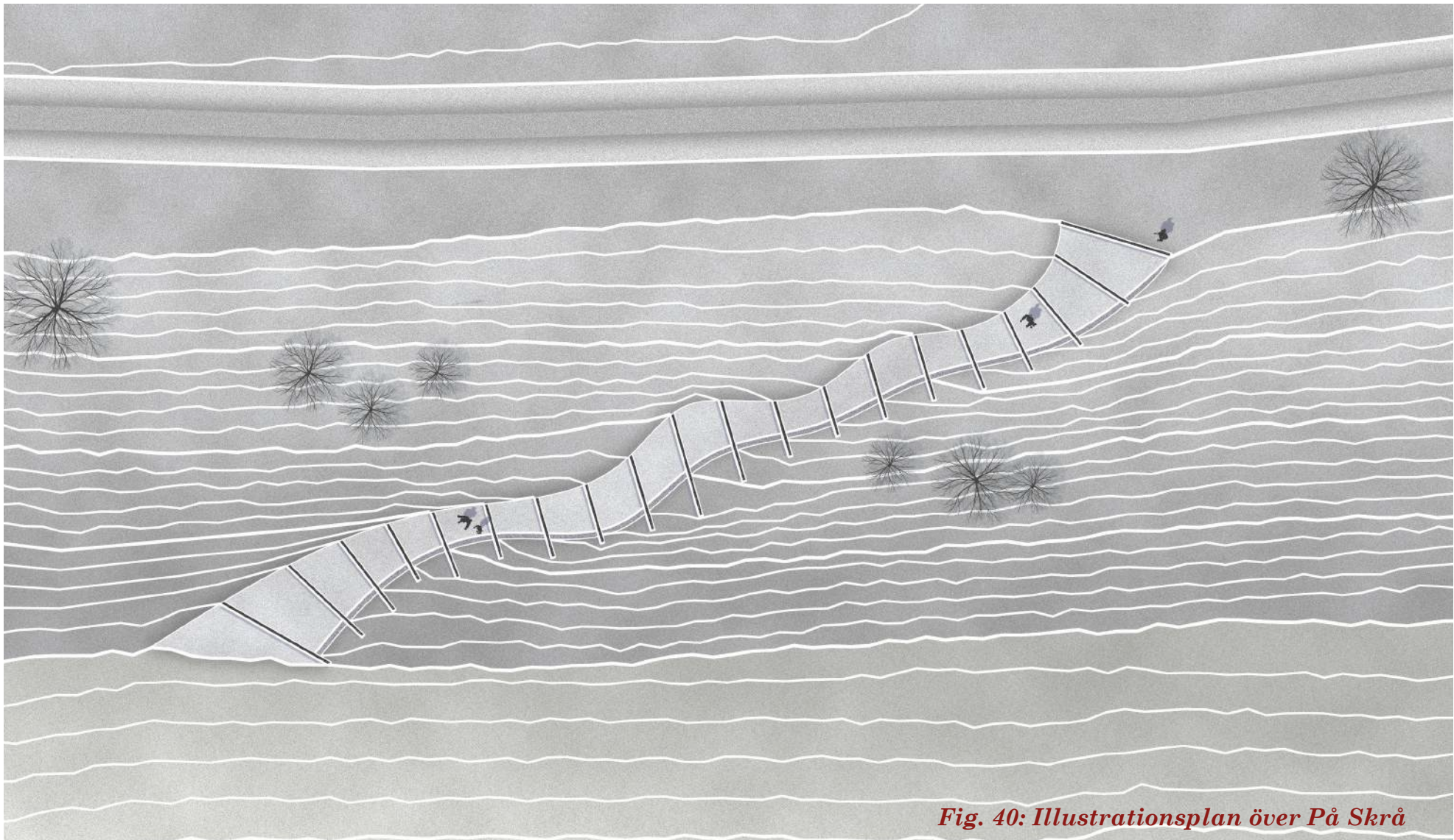

Fig. 40: Illustrationsplan över På Skrå

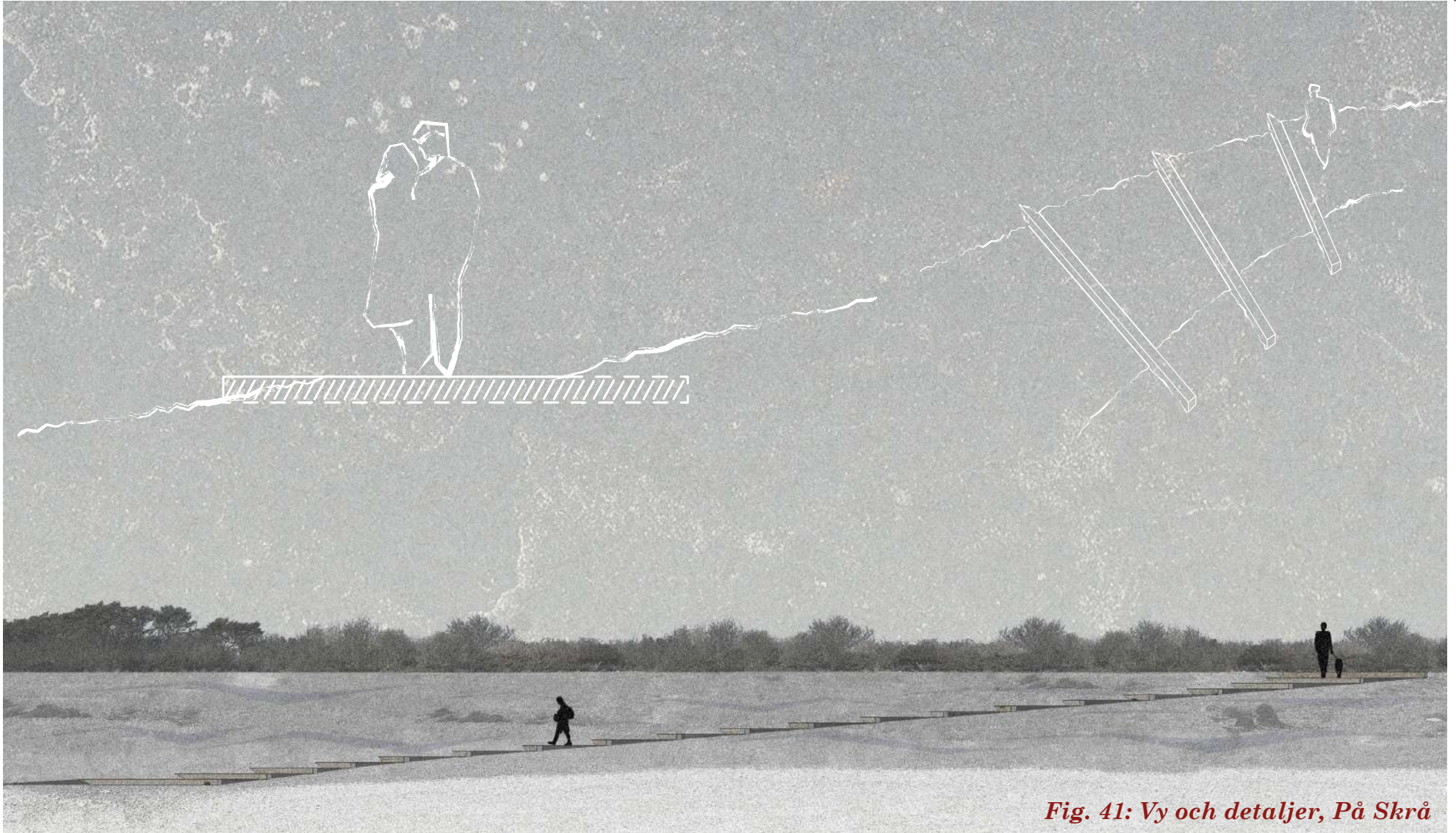
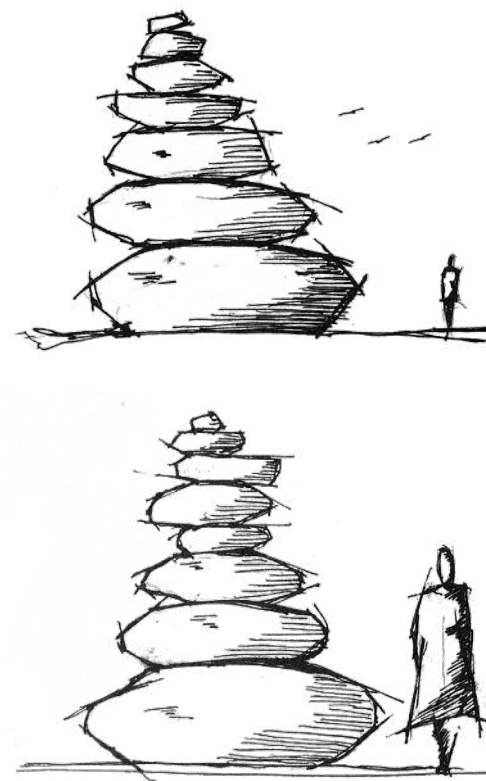

Fig. 41: Vy och detaljer, På Skrå

Stapla sten

Idén tog sin början i det stenpyramider jag hittade längs med stranden. En tanke om vad som skulle hända ifall man skalade upp dem, att stapla gigantiska stenar på varandra. Tillsammans med upptäckten av de kasserade blocken från stenbrottet formades en idé. Syftet är inte att skapa funktionell lösning på något problem i landskapet utan här tillförs ett nytt element till platsen. Att dessa skulpturer blir mystiska inslag hos platsen som spelar med spänningen mellan det industriella och naturen. De är inte tänkta att vara en imitation av raukarna utan vara ett komplement till upplevelsen av dem.

Fig. 42: Idéskisser där skalförskjutning av de stenpyramider som hittades testas.

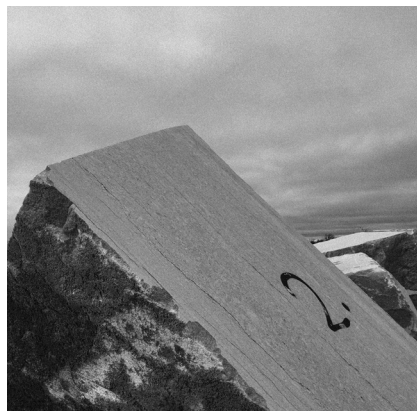
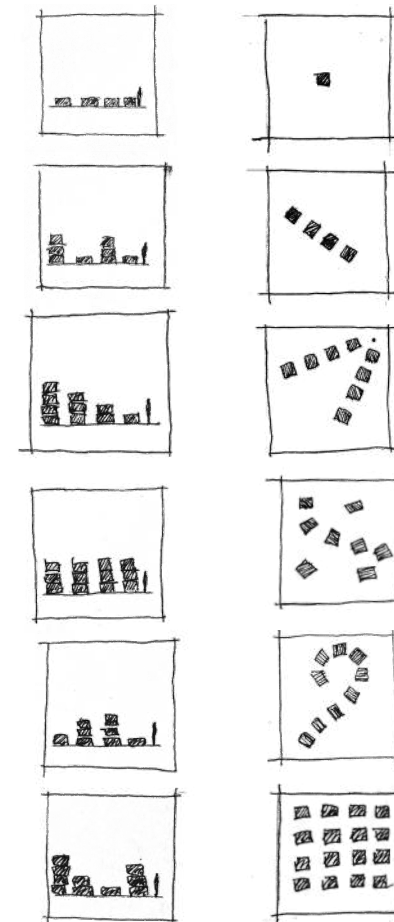

Fig. 43: Kollage av stenblocken i olika detaljeringsgrad från stenbrottet

Hela idén bygger på att använda de stora stenblocken, stapla dem på varandra till att bli skulpturer. Jag fascinerades direkt av stenarna, de knivskarpa snitten igenom där fossilen framträdde. När ett material som sten, som vi oftast ser som klippor, grus eller bumlingar sågas framträder och synliggörs stenen på ett helt annat sätt, den ser levande ut. Vi kan nu se hur stenen bildats, hur sedimentlagren av djur och forntida växter tryckts ihop under miljontals år. Genom att använda sig av de sågade stenarna vill jag visa upp berggrunden.

Fig. 44: Principskisser där hur stenstaplarna skulle arrangeras testades.

För att ta reda på hur jag skulle arrangera mina skulpturer utfördes ett antal skisstudier. Jag testade att arrangera staplarna i förhållande till mängd, form och höjd. De resulterade i att de skulle arrangeras i ett strikt geometriskt nät i motsats till raukarnas organiska struktur. Det ger en mer människoskapad karaktär och förhåller sig väl till den valda platsen och den industriella prägel. De ges en varierad höjd för att i större utsträckning uttrycka varje stapel som en individuell skulptur.

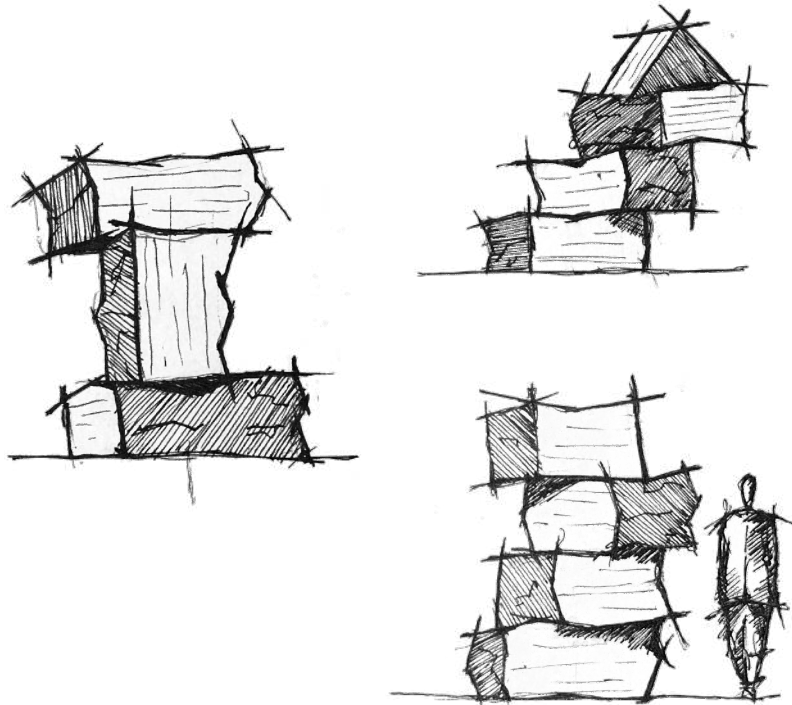

Fig. 45: Skisser på hur de stenstaplarna skulle kunna tänkas se ut.

Stenarna staplas på varandra. Det finns ett ställningstagande i att återanvända något som betraktas som skrot och att föra tillbaka det till landskapet i en ny skepnad, vi inte kan fortsätta att behandla jordens resurser hur som helst. I den här idén är tid en viktig aspekt, stenstaplarna ska åldras tillsammans med platsen, börja vittra och bli täckta av lavar och alger. Precis som deras naturliga motsvarigheter drygt hundra meter bort. Men Stapla Sten är inte tänkt att ses som en imitation av raukarna utan, som människoskapade skulpturala element som tillför en ny upplevelse av platsen. Hur de ska användas, precis som det mesta i naturen är det fritt för tolkning. Det går att klättra, springa runt bland dem eller bara att betrakta dem.

Fig. 46: Illustrationsplan över Stapla Sten

Fig. 47: Vy och Axiom över Stapla Sten

Resultatdiskussion

I det här avsnittet diskuteras resultatet i förhållande till syfte och frågeställning. Och ifall frågeställning och syfte med arbetet är uppfyllt. Metoden spårkoncept i detta avsnitt.

Det här arbetet ställer frågan: *”Hur kan Christophe Girots (1999) Four Trace Concepts in Landscape Architecture användas som metod för att undersöka Vändburg som plats och ligga till grund för gestaltning av landskapsarkitektoniska tillägg?”*. Resultatet genom *Att Landa, Att Jorda, Att Hitta* och *Att Grunda* ger ett svar på den frågan. Så här kan Girots (1999) metod användas på platsen Vändburg för att undersöka de upplevelsemässiga aspekterna av platsen för att sedan, i det här fallet, presentera två gestaltningsidéer.

En del av syftet med att undersöka platsen har varit att förstå landskapet, hur det upplevs och vad som utgör den upplevelsen. Genom att applicera

Spårkoncept som metod på landskapet har denna upplevelse undersökts i fyra olika steg med syfte att gestalta en platsspecifik landskapsarkitektonisk idé. En *”vanlig”* metod för att utföra en gestaltning, efter egen erfarenhet från *Sveriges Lantbruksuniversitet*, börjar oftast med en inventeringsfas där material och kunskap samlas in kring platsen. Som därefter följs av en analyserande fas där platsens styrkor och svagheter formuleras. Gestaltningen eller lösningen svarar sedan på det problem som formulerats. För att kunna bedöma hur Girots (1999) metod kan användas hade det kanske varit intressantare om den applicerades i förhållande till ett faktiskt gestaltningsproblem. I det här fallet har metoden inte varit ett verktyg för att värdesätta platsens egenskaper för att kunna formulera ett problem. Metoden har syftat till att undersöka hur det befintliga landskapsrummet upplevs för sedan formulera en gestaltningsidé som svarar på upplevelsen. Resultatet är således en högst subjektiv åskådning av plats. En mer vetenskaplig metod hade inneburit en större evidens och att enklare motivera gestaltningsidéernas riktighet. Även om arbetet har syftat till att värdera platsens egenskaper utan att se

den som en totalitet så sker subjektivt värderande av plats hela tiden såväl medvetet som omedvetet. Det som undersöks och lyfts fram hos platsen med denna intuitiva metod kan ses som vad subjektet, alltså jag, värdesätter och tycker är intressant hos en plats.

Att bedöma kvaliteten på mina subjektiva upplevelser och de idéer den här processen kommit fram till är svårt i egenskap av upphovsperson. Personligen anser jag att metoden har fungerat bra utifrån syftet och som verktyg för att öka förståelsen för en plats. Den innebär ett reflekterande kring sitt eget förhållande till platsen och jag tror, utan att ha några belegg för det, att min förståelse för platsen blivit djupare än om jag utgått från en mer konventionell metod. Sett till gestaltningen känner jag en större trygghet med att kunna motivera varför jag gjort som jag gjort än vad jag annars brukar kunna. Det beror på att jag upplever en trygghet i förståelsen för platsen. Genom de fyra stegen *Att Landa*, *Att Jorda*, *Att Hitta* och *Att Grunda* genomförs metodiskt kan jag också härleda mina idéer till dess ursprung. När ursprunget av och hur idéerna vuxit fram blir tydligt, är det också enklare att motivera dem. För personlig del har det varit mycket givande. Arkitektur upplevs

i första hand, jag vill hävda att landskapsarkitekten måste kunna lita på sin intuitiva förmåga genom att låta sin subjektiva upplevelse vara en stor del av gestaltningen. Genom en metod som *Spårkoncept* blir denna upplevelse greppbar.

Med det sagt finns inget som tyder på att alla element och variabler som är relevanta för att kunna säga att frågeställningen är fullständigt besvarad har undersökts eller att de ens blivit kända. Resultatet, i form av den undersökning av platsen som utförts tillsammans med gestaltningsidéerna, efter de avgränsningar som arbetet förhåller sig till, kan arbetet ses som ett möjligt svar på hur syftet och frågeställningen besvaras. *Sten Staplar* och *På Skrå* är var för sig ett landskapsarkitektoniskt tillägg i landskapet som är platsspecifikt och utgår från upplevelsen av landskapet genom att applicera Christophe Girots metod. På så sätt kan frågeställningen anses vara besvarad och syftet med arbetet uppfyllt på ett tillfredställande vis. Med det sagt så är alltid den kreativa processen subjektiv och lika så bedömningen av dess resultat.

Utförande

I Spårkoncept kan de två första stegen i metoden *Att landa* och *Att Jorda* ses som att de har mer av ett inventerande syfte. Genom att undersöka hur platsen upplevs förutsättningslöst samlas information kring dess karaktär och element. I *Att hitta* och *Att Grunda* syntetiserades den samlade informationen, slutsatser antogs och gestaltningsidéerna formulerades. De kan därför beskrivas ha ett mer analyserande syfte.

De två första stegen i *Spårkoncept* går i större utsträckning ut på att uppleva och upptäcka själva platsen. *Att landa* innebar att värdesätta den första initiala upplevelsen av platsen, vilket som Girot också påpekar, är en upplevelse som är genomgående genom hela arbetet (Girot 1999, s. 62). När jag tittar tillbaka på den utförda undersökningen tycker jag mig se det här också. Den initiala upplevelse tillåts också förändras i och med fler återkommande platsbesök under *Att Jorda*. När jag ser till hur undersökningen av platsen utvecklades blir vikten av att utföra flera återkommande besök tydlig. Upplevelsen av platsen som totalitet förändras i samband med att nya aspekter undersöks och upptäcks. Min omvärdering av grustagets betydelse som del av

platsens identitet är ett sådant exempel. Där var min initiala upplevelse att det här är ett element som inte hör hemma på platsen. Efter att ha tillbringat mer tid på platsen under *Att Jorda* upplevde jag att grustaget ändå var en essentiell del av landskapets karaktär. Att spänningen mellan det ”naturliga” och det industriella var en viktig och intressant kraft hos platsen. Jag upplever inte att metoden frambringade några speciella eller unika upplevelser. Utan styrkan med en metod som *Spårkoncept* är att tvingar en till att reflektera kring olika stadier i undersökandet av en plats och att dessa reflektioner och insikter är betydelsefulla.

De två senare stegen *Att Hitta* och *Att Grunda* bygger på ett mer analytiskt och syntetiserande förhållande till platsen. *Att Hitta* innebar att försöka komma fram till hur och vad av allt det jag undersökt som är den upplevda platsens identitet. En process där det kom till att försöka greppa den upplevda sinnesstämning som omger platsen och sedan formulera den. Jag upplever att denna process på ett sätt kan jämföras med att formulera ett koncept, en bärande idé för den kommande gestaltningen. Under *Att Grunda* när gestaltningsidéerna skulle konkretiseras så

fanns hela tiden ”*platsens identitet*” formulerad som en utgångspunkt och stark bärande idé. Att *gestalta* utifrån en tydlig idé kan vara en relativt enkel uppgift då avväganden och val blir enkla att motivera. Detta upplever jag som en av styrkorna i Girots (1999) metod, att de systematiska stegen formulerar en idé och uppfattning om platsen att förhålla sig till.

Solá-Morales (1992) kritiserar betraktelsen av plats som upplevt fenomen och menar att det innebär ett förhållande till plats där arkitektens uppgift endast blir ett tålmodigt kultiverande och erkännande av de egenskaper platsen redan har. Det skulle då innebära ett nostalgiskt förhållande till platsen och dess element. Till viss del kan jag känna igen mig i denna kritik. Platsen har hela tiden fungerat som utgångspunkt och alla insikter är baserade på vad som redan fanns. Det har inneburit att en reflektion kring vad den här platsen verkligen behöver har uteblivit och dess framtid är höjd i dunkel. Även om jag inte tror att det är så relevant i just det här specifika fallet. Så ser jag att det kan finnas en problematik i att bara beakta upplevelsen av plats och det som redan finns utan att inkludera tendenser i samhället och eventuella framtidsscenario.

I förhållande till platsen

Platsen Vändburg är vad jag skulle beskriva som ett karaktärsfullt landskapsrum med sina raukar, det karga och närheten till havet gör att platsen upplevs som speciell och uttrycksfull. Det kan också beskrivas som en plats som främst upplevs i rekreationssyfte, man åker hit för att vistas i den särpräglade naturen. Det skulle kunna tala för att en metod som Spårkoncept är extra relevant just här. Det innebär också att det är svårt att bedöma resultatet, eftersom platsens upplevelse med största sannolikhet hade haft en essentiell roll oavsett angreppssätt. Landskapsarkitekter arbetar ofta med platser, exempelvis i urban miljö, där kravet på en funktionell lösning är större än ett sökande efter platsens identitet. Det hade varit intressant att applicera *Spårkoncept* i ett sådant sammanhang.

Avgränsningar i tid

Undersökningen som gjorts i det här arbetet ger endast en ögonblicksbild av platsen. Det handlar om en vecka i månadsskiftet februari-mars. På så vis kan gestaltningen och undersökning endast gälla för denna tid då den baseras helt på de förhållanden som

rådde just då. Framförallt i ett land som Sverige där årstidsvariationerna är stora är också upplevelsen av plats otroligt olika. Att göra samma undersökning av upplevelsen under en vecka i juli hade med största sannolikhet medfört en annorlunda upplevelse. Detta ser jag som en av de större bristerna i resultatet. Det rymdes inte inom det här arbetet men det hade varit av intresse att göra flera kontinuerliga besök under en längre tid för att bygga upp en mer omfattande bild av den här platsen. Det hade varit önskvärt att återvända till platsen inom ramen för arbetet och undersöka hur upplevelser förhåller sig till varandra över tid.

Upplevelse som enda information

I enlighet med en fenomenologisk syn på plats har det här arbetet förhållit sig till plats som ett upplevt fenomen. Vilket har inneburit att den kunskap som inte har kunnat tillgodogöras via direkt upplevd kontakt med landskapet har ansetts vara irrelevant för att kunna förstå platsen. Det har gjorts i enlighet med Norberg-Shulz (1980) som menar att vetenskapliga abstraktioner av plats saknar betydelse då vi inte kan uppleva dem och därför inte

har någon existentiell mening (Norberg-Shulz 1980, s. 6).

Eftersom syftet med det här arbetet har varit att undersöka hur direkt upplevelse av plats kan ligga till grund för platsspecifik landskapsarkitektur har en fenomenologisk ingång fungerat bra. Men sett ur ett större perspektiv anser jag inte att jag tillgodogjort mig tillräckligt med information för att kunna säga att resultatet ger en rättvis bild av platsen. Det faktum att en förutsättning för landskapsarkitektur är att vi mycket sällan tillhör den plats vi gestaltar, en förutsättning även Girot påpekar (Girot 1999, s. 60), gör att den undersökning som utförts i det här arbetet endast är en ögonblicksbild av platsen som upplevt fenomen. Att *Spårkoncept* skulle vara en allmängiltig metod som passar sig i alla situationer har jag svårt att se. Platsen är ett så pass komplext fenomen och skiljer sig från varje enskild situation. För en djupare förståelse för vilka krafter som driver en plats behövs all tillgänglig information. Det ska dock sägas att det inte finns något i Christophe Girots metod som säger att källor utöver upplevelsen genom direkt kontakt av platsen inte får användas. Utan det är en avgränsning som gjorts i det här arbetet för att

undersöka hur upplevelsen påverkar gestaltningen. Utan Girot (1999) poängterar framförallt vikten av att upplevelse och intuitivt tänkande.

Mer omfattande kunskap om platsen ger landskapsarkitekten större legitimitet och att platsens upplevelse är av stor betydelse är två påståenden jag tror få tvivlar på. Men subjektiva åskådningar är ofta svåra att värdera mot kvantitativ data. För att vi ska kunna gestalta klokt och kunnigt är det av vikt att kunna föra ett samtal och argumentera för upplevelsevärden. För att kunna göra det på ett trovärdigt sätt är jag övertygad om att vi måste ha fysisk kontakt med de platser vi gestaltar. En metod som *Spårkoncept* kan vara att betrakta som ett verktyg och en attityd jämt emot plats för detta ändamål. Metodens främsta egenskap är att se till att platsens upplevelsemässiga egenskaper ges ett stort utrymme i den gestaltande processen. Det hade varit intressant att använda sig av Spårkoncept i en situation där även andra källor än den direkta upplevelsen tillåts.

Subjektivitet

Det här arbetet har utförts individuellt och resultatet baseras helt på min egna subjektiva upplevelse. Det innebär att mina påståenden för hur platsen upplevs får stå oemotsagda. Det finns en tendens i denna typ av åskådningar som också Spirn (1998) påpekar att den berättelse man väljer att berätta speglar ens eget narrativ. Att den plats jag förmedlar via min upplevelse är en bild av hur jag tycker att platsen ska upplevas.

I praktiken arbetar sällan landskapsarkitekten ensam utan i regel i en större projektgrupp. Det hade varit positivt för både process och resultat om det funnits någon annans upplevelse att göra jämförelser mot. Vikten av att kunna diskutera vad man ser, känner och tycker ska inte underskattas. Det hade också inneburit en större trovärdighet för den här typen av arbete.

Analys genom syntes

Diskussion

Eftersom det här är ett gestaltande och således kreativt arbete har metoden *Analys genom syntes* varit genomgående i arbetet. Ett kreativt arbete kännetecknas av att varken frågan eller svaret är givna utan tillåts utvecklas parallellt under arbetets gång (Lawson 2006, s. 56). Det är en aspekt som varit av stor vikt och har pågått under arbetet. Utgångspunkten har varit att efter projektbeskrivningen för *Idéprojekt: Gotlands Pärlband (Isling 2020)* gestalta ett platsspecifikt landskapsarkitektoniskt tillägg. En förutsättning har också i det här arbetet varit att i enlighet med landskapsarkitektens traditionella yrkesroll som gestaltare av fysiska platser att utföra ett förslag eller presentera en idé för ett tillägg i en befintlig fysisk plats, i det här fallet platsen Vändburg.

Flera av de val som gjorts har byggts på subjektiva avväganden, det bygger på vad jag har ansett är ett intressant problem att undersöka för att ge de bästa

förutsättningarna för en god gestaltning. För att hitta ett angreppssätt gjordes efter förutsättningen att detta är ett gestaltande arbete av en plats ett antagande att dessa frågor också bottnade i den fysiska platsen. I den meningen att tillgänglighet till landskapet innebär att tillgängliggöra möjligheten till och upplevelsen av en fysisk plats. Att en landskapsarkitektonisk installation också kräver en plats, i den mån landskapsarkitektur behandlar gestaltning av fysiska platser för att påverka upplevelsen. Som ordet platsspecifikt antyder så beror platsens specifika karaktär på dess specifika egenskaper. Följaktligen blev förståelse och innebörden av plats en utgångspunkt för att på ett insiktsfullt sätt kunna utföra den gestaltande uppgiften. Hur kan de andra frågorna besvaras på ett tillfredsställande sätt om jag inte har en förståelse för platsen? Dessa insikter och problematiseringen av den ursprungliga frågan gjorde att den omformulerades och avsmalnades till: *"Hur kan platsens specifika egenskaper ligga till grund för gestaltning av Vändburg?"* För att få en bakgrund och kunna bygga en metod för att förstå och gestalta platsen gjordes en inläsning av arkitekturteoretiska texter som behandlar plats. Efter bland annat

Christian Norberg-Shulz arkitekturteoretiska text *Genius Loci: Towards a Phenomenology of Architecture* (1980) och Anne Whiston Spirns *The Language of Landscape* (1998). Så togs beslutet, att hur plats upplevs är ingången till det här arbetet: "Hur kan upplevandet av plats ligga till grund för gestaltning av Vändburg?" för att kunna svara på fråga krävdes en metod som behandlade upplevelsen av plats och förde den vidare in i gestaltningen. Efter denna kravbild formulerades en metod baserad på Christophe Girots *Four Trace Concepts in Landscape Architecture* (1999). Frågan formulerades slutligen som: "Hur kan Christophe Girots *Four Trace Concepts in Landscape Architecture* användas som metod för att undersöka Vändburgs landskap och ligga till grund för gestaltning av landskapsarkitektoniska tillägg?". I ett arbete där analys genom syntes tillämpas har inget definitivt slut utan enligt Lawson (2006) är ofta den begränsande faktorn tid eller att problemet inte längre anses intressant att utforska vidare. I det här fallet är tiden den begränsade faktorn, då jag inte ser något som tyder på att alla variabler som är relevanta för att förstå platsen Vändburg har undersökts eller ens blivit kända. Därför kan jag inte heller med säkerhet

säga att resultatet det här arbetet presenterar som lösning på grundproblemet är tillfredsställande. Genom processen som analys genom syntes innebär, presenterar det här arbetet två tänkbara idéförslag till hur platsspecifika landskapsarkitektoniska kan utformas efter projektbeskrivningen *Idéprojekt: Gotlands pärlband* (Isling 2020).

Diskussion

I det här avsnittet diskuteras arbetet i förhållande till samtida landskapsarkitektur. I slutet av avsnittet presenteras också vidare frågeställningar.

Det här arbetet bygger på ett antagande om att landskapsarkitektur är att utföra eller en utförd handling som innebär en förändring av en fysisk plats. Syftet med att förändra platsen är att påverka hur den upplevs. Den fysiska platsen upplevs genom att vistas på den. Dessa antaganden är i sig inte märkvärdiga utan de är något jag tror de absolut flesta som arbetar med att gestalta fysiska platser håller med om. Om då landskapsarkitektur formar upplevelsen av plats, borde antagandet att landskapsarkitektur borde utgå från den upplevda platsen kunna göras. Således, för att skapa meningsfull och god landskapsarkitektur måste landskapsarkitekten kunna läsa, tolka och värdesätta upplevelsen av plats. Detta är något som jag också tror att alla landskapsarkitekter gör.

Som gestaltande landskapsarkitekt är vi oftast främlingar för de platser vi omformar, det i sig är egentligen inget problem utan en förutsättning för yrket. Det är inte många år sedan kontakten med den fysiska platsen var den primära källan till information. För att kunna utföra en trovärdig gestaltning krävdes direkt kontakt med landskapet. Idag kan det mesta av informationen på ett långt mer tidseffektivt sätt erhållas genom digitala verktyg, modelleringar och internet. När kunskapen blivit lättillgänglig har beroendet av den fysiska platsen minskat. Det har inneburit att vi idag, i princip, inte längre ens behöver besöka den platsen som ska gestaltas. Jag tror att det är en farlig utveckling som till slut kan leda till förlusten av vårt språk, en sämre förmåga att förmedla vår upplevelse och slutligen en sämre landskapsarkitektur.

En tendens jag tycker varit tydlig under mina år som landskapsarkitektstudent. Förståelse för och undersökandet av plats och dess upplevelse är underprioriterat i förhållande till en digital undersökning och platsanalys. Det gör att inte heller frågan kring hur våra gestaltningsförslag upplevs lyfts. Resultatet blir att upplevelsen får stå tillbaka

i förhållande till presentationsteknik. Plats blir ett verktyg att förverkliga idéer på istället för en utgångspunkt. För att kunna förmedla en upplevelse behöver vi förstå hur plats upplevs.

Om denna problembeskrivning är sann är då en metod som Christophe Girots *Four Trace Concepts in Landscape Architecture (1999)* relevant om man vill minska distansen mellan landskapsarkitekten och platsen? Girots (1999) metod bygger på att systematiskt uppleva landskapet för att sedan i den gestaltande fasen förhålla sig till och reflektera kring denna upplevelse. Om syftet är att gestalta efter den subjektiva upplevelsen kan metoden absolut ses som relevant.

Att basera projekt helt intuitiva och subjektiva tankar är problematiskt i ett samhälle som värdesätter kvantitativ data. Där ekonomiska incitament premierar argument stödda på empiriska modeller. Platsens upplevelse och estetiska uttryck är dock per definition subjektivitet. Då landskapsarkitektur som formgivande yrke i slutändan också bygger på subjektiva avvägande som tycke och smak är det viktigt att vi har ett utvecklat språk för att kunna

värdesätta betydelsen av upplevelse. Ett förhållande till platsen som en upplevelse och ett arbetssätt som beaktar och värdera upplevelsen tror jag därför är viktig för att i grunden ens kunna diskutera landskapsarkitektur. Genom att förstå och uttrycka vår egen upplevelse kan vi också förstå andras. Om en förutsättning för landskapsarkitektur är att vi sällan tillhör den plats vi formger måste vi också kunna förstå den kontext och hur andra upplever platsen.

Det går såklart att argumentera för en mer utilitaristisk syn på landskapsarkitektur och plats. Att den bästa möjliga lösningen för platsen är den som kommer absolut flest människor till gagn. Genom att kvantitativt undersöka vad majoriteten gillar och hur de vill använda plats kan den "perfekta" platsen skapas. Ett sådant synsätt står i direkt motsats till att se platsen som unik företeelse med unika förutsättningar. Modernismen hade ett mer nyttotänkande i förhållande till arkitektur och plats. Idag brukar många av dessa platser beskrivas som inhumana och med det nedsättande adjektivet "platslöshet". I samtida landskapsarkitektur, anser jag, borde vi i större utsträckning se till upplevelsen

och att fysiskt vara på platsen. Inte för att basera arkitektur helt på upplevd subjektivitet utan för att det är produkten av vårt arbete. Genom en metod som Christophe Girots tvingas landskapsarkitekten att förhålla sig till den upplevda platsen.

Kunskap

För att kunna utföra landskapsarkitektur är vi beroende av generaliserande metoder för att skapa en så pass helhetstänkande bild av platsen som möjligt. Att kunna hämta information om exempelvis platsens historia, kulturella evenemang och naturkrafter via externa källor för att se till att platsen fungerar i sitt sammanhang. Det går såklart att argumentera för att all denna kunskap kan tillgås via direkt upplevelse om landskapsarkitekten är en del av den plats hen arbetar med. Detta är dock orimligt sett till den verklighet vi agerar inom, det är ett förhållande till plats som kan fungera vid ett livslångt renodlade av sin egen trädgård. Att ha ett förhållande till landskap och plats som upplevt fenomen i praktiken behöver inte heller innebära att bokstavstroget se till att den enda information av relevans är den som kan tillgås via upplevelse. Utan kan snarare ses som en attityd

till plats som i första hand något som upplevs och för att få så god förståelse för plats som möjligt måste vi utgå från och förstå hur plats upplevs.

Klimatet och hållbarhet

Syftet med det här arbetet har inte varit att behandla klimatrelaterad problematik. Men i en tid då det absolut största hotet mot vårt samhälle och hela mänskligheten är klimatförändringarna vore det direkt oansvarigt att inte lyfta frågan. Arbetet för att försöka motverka och bromsa klimatförändringarna måste genomsyra alla samhällets aktörer och så även landskapsarkitekturen. Det är naivt att tro att landskapsarkitektur är lösningen på ett gigantiskt globalt problem, men det innebär inte heller att vi inte har ett stort ansvar forma socialt och ekologiskt hållbara miljöer. Eftersom landskapsarkitektur är gestaltning av människors när- och levnadsmiljö finns det också ett pedagogiskt syfte att visa på att en förändring är möjlig. Jag anser att det finns viss relevans i det sättet det här arbetet behandlar plats för att kunna bedriva en ekologisk och socialt hållbar landskapsarkitektur.

För att kunna gestalta ekologiskt och socialt hållbara platser bör också plats förstås som en unik företeelse. Att varje plats har sina unika förutsättningar och att dessa kan synliggöras genom att studera platsen. Att utföra generaliserande lösningar utan att förstå dess konsekvenser är i motsats till vad vi behöver. Det finns en tendens att exempelvis biologisk mångfald anses ha ett högt egenvärde utan att det faktiskt finns grund för att det är önskvärt i den specifika situationen. Om varje plats är unik är också dess ekologiska samband unika. Det enda sättet att tillgodogöra sig den kunskapen är genom fysisk kontakt med den specifika platsen. Genom att kunna läsa och förstå platsen kan ekologisk resiliens skapas. Det innebär också en attityd till plats som något viktigt att vårda istället för något vi styr över.

Att förhålla sig till plats som utgångspunkt i gestaltning, genom att undersöka hur platsen upplevs och vilka element som denna upplevelse grundar sig på. Gestaltningen sedan ska vara ett svar på den upplevda platsen som exempelvis i Christophe Girots (1999) metod. Innebär att fysiskt integrera med platsen och att uppleva hur platsen faktiskt används eller inte används. Förståelsen för hur platsen

fungerar i ett socialt sammanhang är grundläggande för att skapa en social hållbarhet.

Att se platsen som produktion av händelse som Solá-Morales (1992) framför i sin text *Plats: Permanens eller produktion* kan vara ett problematiskt förhållningssätt när det kommer till att skapa socialt och ekologiskt hållbara platser. Det kan visserligen uppmana till innovativt tänkande och kreativa lösningar där arkitekten inte behöver förhålla sig till platsens bakgrund utan kan skapa plats. Men att slippa förhålla sig och ta ansvar för att ens handlingar har konsekvenser är precis den typ av beteende som föranlett den situationen vi är i idag. Medan en attityd och förhållningssätt till plats som en unik företeelse och upplevt fenomen medför att landskapsarkitekten förhåller sig till vad som redan finns och gestaltningen behandlar snarare en omformning av plats än ett skapande av ny. Jag kan tror en sådan inställning medför en vilja att i större utsträckning se till platsens kvaliteter och att skapa platsspecifik landskapsarkitektur med lokalt förankrade material. En närproducerad arkitektur.

Framtiden

Det här arbetet har undersökt hur Christophe Girots (1999) *Four Trace Concepts in Landscape Architecture* kan användas som metod för att undersöka platsen, Vändburg, genom att uppleva den. Vidare frågeställningar inom ämnet som jag anser relevanta och av intresse att undersöka är bland annat: Hur kan Christophe Girots (1999) *Four Trace Concepts in Landscape Architecture* värdera och motivera intuitiv och upplevelsebaserad kunskap i förhållande till en kvantitativ metod? Hur kan Christophe Girots metod appliceras i en urban miljö där kraven på funktionella lösningar är stort? Hur kan en metod som behandlar platsen som upplevt fenomen verka för en ekologisk och socialt hållbar plats?

"Bland strandade moln" beskriver upplevelsen av raukarna som frusna moln, strandade gestalter mellan hav och land öppna för att tolkas. Det kan också göras en analogi till strandade tankar om plats, för egen del har det här arbetet försökt få dem att sväva igen. Jag vill trycka på vikten av att som landskapsarkitekt diskutera begrepp som landskap och plats för att förstå rötterna till yrket och vad det är vi faktiskt gör. För att sluta där vi började, som George Perec uttrycker det:

"...allow ourselves to dream".
- George Perec 1999, s. 7

Källförteckning

Bellos, D. (1999). *Species of Spaces and Other Pieces by Georges Perec*: Translated with an introduction by John Sturrock. London & New York: Penguin Books, 1997. ISBN 014018956.

Girof, C. (1999). Four Trace Concepts in Landscape Architecture, I Corner, J. (1999). *Recovering landscape : essays in contemporary landscape architecture* . Part one: Reclaiming Place and Time . New York: Princeton Architectural Press. s. 59 – 67.

Gotland, *Nationalencyklopedin*. Tillgänglig på:
<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/gotland> (Hämtad: 2020-05-20)

Isling, B. (2020). *Idéprojekt: Gotlands Pärlband* (Opublicerat material)

Je ne sais quoi, *Cambridge Dictionary*. Tillgänglig på:
<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/je-ne-sais-quoi> (Hämtad: 2020-04-13)

Krupinska, J. (2016). *Att skapa det tänkta : en bok för arkitekturintresserade* . 1. uppl. Lund: Studentlitteratur.

Lawson, B. (2006). *How designers think : the design process demystified* . 4. ed. Oxford: Architectural Press.

Norberg-Schulz, C. (1980). *Genius loci : towards a phenomenology of architecture* . New York: Rizzoli.

Solá-Morales, I. (1992). Place: Permanence or Production . I *Arkitekturteorier* (1999). : Översättning av Sven-Olov Wallenstein, Stockholm: Raster. s. 181-193

Spirn, A.W. & Spirn, A.W. (1998). *The language of landscape* . New Haven: Yale University Press.

Statens vegvesen (2020). *Nasjonale turistveger*. Tillgänglig: <https://www.nasjonaleturistveger.no/no> [2020-06-14]

Wylie, J. (2007). *Landscape* . Oxodon: Routledge.

